

Ársreikningur 2017

A-deild LSR

Lífeyrissjóður starfsmanna ríkisins

Engjateigi 11

105 Reykjavík

550197-3409

Skýrsla stjórnar og framkvæmdastjóra.....	2-6
Áritun óháðs endurskoðanda.....	7-8
Yfirlit um breytingu á hreinni eign til greiðslu lífeyris.....	9
Efnahagsreikningur.....	10
Sjóðstreymi.....	11
Yfirlit um tryggingafræðilega stöðu.....	12
Skýringar.....	13-34
Kennitölur - Fimm ára yfirlit.....	35
Viðauki I - Deildaskipt yfirlit LSR.....	36-39

Skýrsla stjórnar og framkvæmdastjóra

Starfsemi sjóðsins

A-deild LSR starfar samkvæmt lögum nr. 1/1997 um LSR, lögum nr. 129/1997 um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða, samþykktum sem settar hafa verið um starfsemi sjóðsins og öðrum reglum sem um lífeyrissjóði gilda. Stjórnin hefur einnig samþykkt margvíslegar reglur sem gilda um starfsemi sjóðsins. Hlutverk sjóðsins er:

- Að greiða sjóðfélögum lífeyri.
- Að tryggja sjóðfélaga fyrir tekjumissi í kjölfar örorku og stuðla að fjárhagslegu öryggi maka og barna við andlát sjóðfélaga.
- Að taka við iðgjöldum og varðveita upplýsingar um réttindi sjóðfélaga.
- Að ávaxta fjármuni sjóðsins með sem bestum hætti með hliðsjón af fjárfestingarstefnu að teknu tilliti til áhættu.

LSR er starfræktur í þremur deildum og er hver deild með aðskilinn fjárhag. Deildir sjóðsins eru: A-deild, B-deild og Séreign LSR. Deildaskipt yfirlit LSR er að finna í viðauka I.

Eignir og ávöxtun

Hrein eign til greiðslu lífeyris nam 555.130 milljónir kr. í árslok 2017 samanborið við 497.723 milljónir kr. árið áður. Aukning eigna nam 57 milljónum kr. milli ára.

Nafnávöxtun á árinu 2017 var 7,1% sem samsvarar 5,3% raunávöxtun. Hrein raunávöxtun þ.e. raunávöxtun þegar rekstrarkostnaður hefur verið dreginn frá hreinum fjárfestingartekjum var 5,2%. Meðaltal hreinnar raunávöxtunar síðustu 5 ára er 5,7%, síðustu 10 ára 1,4% og frá stofnun sjóðsins árið 1997 hefur meðaltalið verið 3,4%.

Iðgjaldagreiðslur og fjöldi sjóðfélaga

Á árinu 2017 námu lögbundin iðgjöld 27.612 milljónum kr. samanborið við 24.815 milljónir kr. árið áður. Virkir sjóðfélagar, þ.e. sjóðfélagar sem greiða iðgjöld til sjóðsins að meðaltali í hverjum í mánuði, voru 25.402 á árinu 2017 samanborið við 24.575 á árinu 2016. Í árslok 2017 áttu 63.992 sjóðfélagar réttindi hjá sjóðnum.

Lífeyrisgreiðslur og fjöldi lífeyrisþega

Á árinu 2017 námu greiðslur til lífeyrisþega 5.934 milljónum kr. samanborið við 4.892 milljónir kr. árið áður. Meðalfjöldi lífeyrisþega var 6.125 á árinu 2017 samanborið við 5.268 á árinu 2016.

Fjárfestingartekjur og rekstrarkostnaður

Hreinar fjárfestingartekjur námu 36.197 milljónum kr. samanborið við 10.597 milljónir kr. árið áður. Rekstrarkostnaður sjóðsins, þ.e. skrifstofu- og stjórnunarkostnaður, nam 502 milljónum kr. samanborið við 406 milljónir kr. árið áður. Rekstrarkostnaður í hlutfalli af meðalstöðu eigna var 0,10% á árinu 2017 sem er óbreytt hlutfall frá árinu áður. Stöðugildi LSR var 48,4 á árinu 2017 og hlutdeild A-deildar voru 24,4 stöðugildi. Hlutdeild A-deildar í launakostnaði LSR nam 234 milljónum kr. af heildarfjárhæð launa og 59 milljónum kr. af launatengdum gjöldum. Sjá nánari upplýsingar í skýringu 7.

Sjóðfélagalán

Sjóðurinn lánar sjóðfélögum gegn veði í fasteign. Mikil aukning var í lánnum til sjóðfélaga á árinu 2017 en útlán ársins námu alls 28.360 milljónum kr. samanborið við 16.523 milljónir kr. árið áður. Uppgreiðslur námu 4.207 milljónum kr. á árinu 2017 og voru nettó útlán því 24.153 milljónir kr. Fjöldi útlána var 1.518 á árinu 2017. Í lok ársins voru eftirstöðvar sjóðfélagalána 65.300 milljónir kr. og fjöldi útistandandi lána 6.268.

Skýrsla stjórnar og framkvæmdastjóra

Tryggingafræðileg úttekt og staða lífeyrisaukasjóðs

Tryggingafræðileg úttekt miðað við árslok 2017 sýnir að heildareignir sjóðsins voru 2,3% lægri en heildarskuldbindingar hans samanborið við 2,8% jákvæða stöðu í árslok 2016. Heildarstaða sjóðsins versnar um 40.703 milljónir kr. milli ára eða um 5,1 prósentustig. Versnandi staða sjóðsins milli ára er fyrst og fremst til kominn vegna breytts lífeyristökualdurs sem notaður er við útreikning á skuldbindingum. Í forsendum er nú gert ráð fyrir að sjóðfélagar fari á lífeyri 67 ára í stað 65 ára áður. Hefði verið miðað við 67 ára lífeyristökualdur við úttekt á sjóðnum í árslok 2016 hefði heildarstaða sjóðsins verið 35.933 milljónum kr. verri það ár.

Eignir lífeyrisaukasjóðs voru 110.190 milljónir kr. í árslok 2017 en hlutverk hans er að fjármagna muninn milli jafnrar réttindaávinnslu og 65 ára lífeyristökualdurs annars vegar og aldurstengdrar réttindaávinnslu og 67 ára lífeyristökualdurs hins vegar. Þetta gildir um tiltekinn hóp sjóðfélaga að uppfylltum ákveðnum skilyrðum. Á árinu 2017 voru 4.038 milljónir kr. teknar úr lífeyrisaukasjóði vegna framangreinds. Á móti ávaxtaðist sjóðurinn um 7.416 milljónir kr. Skuldbindingar vegna framtíðargreiðslna úr lífeyrisaukasjóði voru 112.292 milljónir kr.

Í forsendum tryggingafræðilegrar úttektar er miðað við að ávöxtun eigna sjóðsins á næstu áratugum verði 3,5% umfram hækkun vísitölu neysluverðs. Nánari upplýsingar um tryggingafræðilega stöðu má sjá í sérstöku yfirliti og í skýringu 15.

Stjórnarhættir og áhættustýring

LSR leggur áherslu á góða stjórnarhætti. Í stefnuýfirlýsingu sjóðsins segir; LSR tileinkar sér ábyrga starfshætti, með vönduð vinnubrögð, fagmennsku og frumkvæði að leiðarljósi. Sjóðurinn leggur áherslu á fyrirmyndarþjónustu og öflugra upplýsingatækni. Þannig verður LSR traustur lífeyrissjóður og sjóðfélögum örugg samfylgd.

Stjórn sjóðsins er skipuð átta einstaklingum. Fjármála- og efnahagsráðherra skipar fjóra stjórnarmenn, stjórn BSRB skipar tvo, stjórn BHM einn og stjórn KÍ einn. Stjórnin ber ábyrgð á starfsemi sjóðsins í samræmi við lög um lífeyrissjóði, reglugerðir settar samkvæmt þeim og samþykktir sjóðsins.

Stjórn sjóðsins ræður framkvæmdastjóra, ákveður laun hans, gengur frá starfslýsingu hans og setur honum erindisbréf. Framkvæmdastjóri annast daglegan rekstur sjóðsins í umboði stjórnar.

Endurskoðunarnefnd er undirnefnd stjórnar og er hún skipuð til eins árs í senn. Hún starfar í samræmi við IX. kafla laga um ársreikninga nr. 3/2006. Nefndin hefur eftirlit með vinnuferli við gerð reikningsskila, tilhögun innra eftirlits og aðferðum við áhættumat í því skyni að auka trúverðugleika í starfsemi sjóðsins.

Stjórn sjóðsins hefur samþykkt sérstaka stjórnarháttayfirlýsingu og er henni ætlað að styðja við góða og ábyrga stjórnarhætti. Með góðum stjórnarháttum í starfsemi LSR er lagður grunnur að traustum samskiptum stjórnenda og starfsmanna sjóðsins við sjóðfélaga, launagreiðendur og ábyrgðaraðila sjóðsins. Með góðum stjórnarháttum er stuðlað að gagnsæi í starfsemi sjóðsins. Við mótun stjórnarháttanna hafa stjórnendur og stjórn sjóðsins litið til og haft til hliðsjónar almenn viðurkennd sjónarmið og leiðbeiningar um góða stjórnarhætti fyrirtækja.

Stjórn sjóðsins hefur jafnframt sett sér sérstakar starfsreglur. Í starfsreglunum er fjallað um starfsemi, skipan og verksvið stjórnar. Í starfsreglunum er m.a. litið til samþykta sjóðsins og laga nr. 129/1997 um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða. Sérstaklega er litið til þeirra ákvæða er lúta að stjórnarháttum lífeyrissjóða og hæfi. Stjórnarháttayfirlýsingin og starfsreglur stjórnar eru aðgengilegar á vef sjóðsins ásamt fleiri innri reglum sem sjóðurinn hefur sett sér. Hér að neðan er að finna yfirlit yfir helstu reglur, leiðbeiningar og gögn um stjórnarhætti sem lífeyrissjóðurinn fylgir. Neðangreindur listi er þó ekki tæmandi heldur settur fram til upplýsinga. Lög, reglur og leiðbeinandi tilmæli FME eru m.a. aðgengileg á vef FME.

Skýrsla stjórnar og framkvæmdastjóra

Lög:

- Lög nr. 1/1997 um LSR.
- Lög nr. 129/1997 um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða.

Reglugerðir og reglur:

- Reglugerð um eftirlitskerfi með áhættu lífeyrissjóða nr. 590/2017.
- Reglur um ársreikninga lífeyrissjóða nr. 335/2015.
- Reglur um framkvæmd hæfismats framkvæmdastjóra og stjórnarmanna lífeyrissjóða nr. 180/2013.
- Reglur um endurskoðunardeildir og sjálfstætt starfandi eftirlitsaðila lífeyrissjóða nr. 577/2012.
- Reglugerð um fjárfestingarstefnu og úttekt á ávöxtun lífeyrissjóða og vörsluaðila séreignarsparnaðar nr. 916/2009, með síðari breytingum.
- Reglugerð um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða nr. 391/1998.

Leiðbeinandi tilmæli FME:

- Leiðbeinandi tilmæli um útvistun hjá eftirlitsskyldum aðilum nr. 6/2014.
- Leiðbeinandi tilmæli um upplýsingakerfi eftirlitsskyldra aðila nr. 2/2014.
- Leiðbeinandi tilmæli um hæfi lykilstarfsmanna nr. 3/2010.

Innri reglur LSR:

- Hluthafastefna LSR.
- Reglur LSR um hlutverk stjórnar, framkvæmdastjóra og annarra starfsmanna við ávöxtun eigna sjóðsins.
- Reglur um upplýsingagjöf til stjórnar LSR um rekstur.
- Samþykktir LSR.
- Siða- og samskiptareglur LSR.
- Starfsreglur endurskoðunarnefndar.
- Starfsreglur stjórnar LSR.
- Stjórnarháttayfirlýsing LSR.
- Verklagsreglur LSR um verðbréfavíðskipti lífeyrissjóðsins, stjórnar hans og starfsmanna.
- Verklagsreglur um hæfi lykilstarfsmanna LSR.

Stjórn sjóðsins setur fjárfestingastefnu fyrir sjóðinn en í henni eru tilgreindar megináherslur sem unnið er eftir við ávöxtun á fjármunum hans. Þá hefur stjórn sjóðsins samþykkt áhættustefnu en áhættustýring hjá sjóðnum byggir á framangreindri reglugerð um eftirlitskerfi með áhættu lífeyrissjóða. Markmið áhættustefnunnar er að auka öryggi í starfsemi sjóðsins með því að greina, fylgjast með og takmarka áhættu í rekstri sjóðsins. Áhættan nær bæði til atvika sem lúta að eignum og skuldbindingum sjóðsins sem og rekstrarlegum þáttum. Nánari umfjöllun um áhættuþætti sem hafa verið skilgreindir í starfsemi sjóðsins, áhættustýringu og áhættustefnu má sjá í skýringu 18.

Áhættustefnan er eitt af lykilverkfærum stjórnar við að uppfylla skyldur sínar gagnvart sjóðnum. Henni er beitt samhliða fjárfestingarstefnu sjóðsins og stuðlar hún að því að lífeyrissjóðurinn nái settum markmiðum með ásættanlegri áhættu í starfsemi sinni með kerfisbundnum og öguðum vinnubrögðum.

Eitt af verkefnum stjórnar er að móta innra eftirlit lífeyrissjóðsins og skjalfesta eftirlitsferla. Allir helstu ferlar í starfseminni hafa verið skjalfestir og hlutverk skilgreind. Lögð er áhersla á að greina helstu áhættuþætti og hefur sjóðurinn innleitt virkt eftirlit til að draga úr áhættu og villum.

Skýrsla stjórnar og framkvæmdastjóra

Ófjárhagslegar upplýsingar

Lífeyrissjóður starfsmanna ríkisins (LSR) telst eining tengd almannahagsmunum skv. lögum um ársreikninga nr. 3/2006. Meginhlutverk lífeyrissjóðsins er að tryggja sjóðfélögum, eftirlifandi mökum þeirra og börnum lífeyri. Um lífeyrissjóðinn, uppbyggingu og hlutverk gilda sérstök lög, lög nr. 1/1997, en auk framangreindra sérlaga um lífeyrissjóðinn gilda almenn lög um lífeyrissjóði nr. 129/1997.

LSR skal ekki hafa með höndum aðra starfsemi en þá sem nauðsynleg er til að taka við og ávaxta iðgjöld og greiða lífeyri. LSR hefur sett sér sérstakar starfsreglur stjórnar. Er þar m.a. kveðið á um að stjórnarmenn og framkvæmdastjóri skulu ekki taka sæti í stjórnnum fyrirtækja í umboði sjóðsins eða sitja í stjórnnum fyrirtækja sem sjóðurinn fjárfestir í. Það sama á við um starfsmenn sjóðsins. Starfsmenn sjóðsins geta þó tekið sæti í stjórnnum, fjárfestingarráðum og ráðgjafarráðum fyrirtækja sem stofnuð eru til að sinna sérstökum þáttum í starfsemi sjóðsins eða fyrirtækjum, sem sjóðurinn á hlut í, og hafa eingöngu fjárvörslu og fjármálaumsýslu að markmiði.

Í starfsreglunum er kveðið á um að stjórnarmenn megi ekki gera ráðstafanir sem eru til þess að afla ákveðnum sjóðfélögum, fyrirtækjum eða öðrum ótilhlýðilegra hagsmuna umfram aðra aðila eða á kostnað sjóðsins.

LSR hefur einnig sett sér siða- og samskiptareglur sem gilda fyrir stjórnarmenn og starfsmenn. Umsjón fjármuna og eignastýring felur í sér samskipti við aðila á fjármálamarkaði og útgefendur fjármálagerninga. Með reglunum er lögð áhersla á að starfsmenn sjóðsins byggi samskipti við aðila á fjármálamarkaði og útgefendur fjármálagerninga á almennum grunnreglum sem tryggja gott viðskiptasiðferði á sama tíma og hafi hagsmunum sjóðfélaga að leiðarljósi. Til viðbótar við framangreindar reglur hefur sjóðurinn sett sér sérstakar reglur sem gilda um verðbréfavíðskipti stjórnarmanna og starfsmanna. Framangreindum reglum er ætlað að koma í veg fyrir hagsmunaárekstra í starfsemi lífeyrissjóðsins og vera vakandi fyrir öllum tengslum sem geta leitt til þeirra. Í reglunum er kveðið á um að stjórnarmenn og starfsmenn skulu ekki taka þátt í meðferð máls ef aðstæður er til þess fallnar að draga óhlutdrægni í efa.

Sjóðurinn vinnur samkvæmt eigin jafnréttisáætlun og starfar í samræmi við lög um jafnan rétt kvenna og karla nr. 10/2008. Sérstök starfsmannastefna gildir innan sjóðsins. Starfsmannastefnunni er m.a. ætlað að vera hvatning jafnt fyrir starfsmenn og stjórnendur til þess að skapa faglegt, skemmtilegt, krefjandi og fjölskylduvænt vinnuumhverfi.

LSR gerir kröfu til þess að fyrirtæki sem sjóðurinn fjárfestir í sýni ábyrgð gagnvart samfélagslegum gildum, umhverfismálum og að starfað sé í samræmi við viðurkenndar leiðbeiningar um stjórnarhætti fyrirtækja. LSR hvetur fyrirtæki til að huga að umhverfismálum, t.d. með því að setja umhverfisstefnu sem starfað er eftir og birt hluthöfum. Hefur sjóðurinn sett sér staka hluthafastefnu hvað framangreint varðar. Framkvæmdastjóri skal kynna hluthafastefnu sjóðsins fyrir þeim einstaklingum sem fyrirhugað er að gera tillögu um til stjórnarsetu til að ganga úr skugga um hvort þeir telji sig geta starfað í anda stefnunnar. LSR hefur jafnframt um árábil verið aðili að reglum Sameinuðu þjóðanna um ábyrgar fjárfestingar (Principles for Responsible Investment). Með ábyrgum fjárfestingum eru umhverfismál, samfélagsmál og stjórnarhættir lögð til grundvallar við mat og ákvörðun á fjárfestingum.

Væntanleg þróun sjóðsins og framtíðarhorfur

Á komandi árum mun lífeyrissjóðurinn hafa áfram að höfuðmarkmiði að ávaxta eignir innan ramma laga og fjárfestingarstefnu sjóðsins í þeim tilgangi að standa undir lífeyrisskuldbindingum og hámarka réttindi sjóðfélaga. Tryggingafræðileg staða sjóðsins er innan skilgreindra marka og skv. því er hann fær um að standa við skuldbindingar sínar gagnvart sjóðfélögum í framtíðinni.

Greidd iðgjöld til sjóðsins á árinu 2017 voru tæplega fimmfalt hærrí en lífeyrisgreiðslur. Innflæði í sjóðinn er því mikið og má segja að hann sé í uppbyggingarfasa. Erlendar fjárfestingar námu 22,4% af eignum um síðustu áramót en skv. fjárfestingarstefnu sjóðsins er miðað við að hlutfall erlendra verðbréfa geti verið allt að 40%. Stór hluti af innflæði í sjóðinn mun því fara erlendar fjárfestingar á næstu árum.

Skýrsla stjórnar og framkvæmdastjóra

Stjórn LSR og framkvæmdastjóri staðfesta hér með ársreikning sjóðsins með undirskrift sinni.

Reykjavík 25. apríl 2018

Í stjórn LSR

Gunnar Björnsson, formaður stjórnar

Unnur Pétursdóttir, varaformaður stjórnar

Árni Stefán Jónsson

Áslaug María Friðriksdóttir

Guðrún Ögmundsdóttir

Viðar Helgason

Pórður Á. Hjaltested

Pórveig Þormóðsdóttir

Framkvæmdastjóri

Haukur Hafsteinsson

Áritun ríkisendurskoðanda

Til stjórnar og sjóðfélaga Lífeyrissjóðs starfsmanna ríkisins

Álit

Ríkisendurskoðandi hefur endurskoðað meðfylgjandi ársreikning A-deildar LSR fyrir árið 2017. Ársreikningurinn hefur að geyma skýrslu stjórnar, yfirlit yfir breytingu á hreinni eign til greiðslu lífeyris, efnahagsreikning, yfirlit um sjóðstreymi, yfirlit um tryggingafræðilega stöðu A-deildar LSR, upplýsingar um mikilvægar reikningskilaaðferðir, skýringar og kennitölur.

Ríkisendurskoðandi staðfestir skv. bestu vitund að í skýrslu stjórnar sem fylgir ársreikningnum eru veittar þær upplýsingar sem þar ber að veita í samræmi við lög um ársreikninga og reglur um ársreikninga lífeyrissjóða og koma ekki fram í skýringum.

Það er álit ríkisendurskoðanda að ársreikningurinn gefi glögga mynd af efnahag A-deildar LSR og tryggingafræðilegri stöðu hinn 31. desember 2017, afkomu hennar og breytingu á handbæru fé á árinu 2017, í samræmi við lög um ársreikninga og reglur um ársreikninga lífeyrissjóða.

Grundvöllur fyrir álit

Endurskoðað var í samræmi við alþjóðlega endurskoðunarstaðla. Ábyrgð ríkisendurskoðanda samkvæmt þeim stöðlum er nánar lýst í kafla um ábyrgð endurskoðanda. Ríkisendurskoðandi er óháður A-deild LSR og hefur unnið í samræmi við lög um ríkisendurskoðanda og endurskoðun ríkisreiknings og settar siðareglur fyrir endurskoðendur á Íslandi. Ríkisendurskoðandi telur að við endurskoðunina hafi verið aflað nægilegra og viðeigandi gagna til að undirbyggja álit á ársreikningnum.

Ábyrgð stjórnar og framkvæmdastjóra á ársreikningnum

Stjórn og framkvæmdastjóri (hér eftir nefnd stjórnendur) eru ábyrg fyrir gerð og framsetningu ársreikningsins í samræmi við lög um ársreikninga og reglur um ársreikninga lífeyrissjóða. Stjórnendur eru einnig ábyrgir fyrir því innra eftirliti sem nauðsynlegt er að sé til staðar við gerð og framsetningu ársreikningsins þannig að hann sé án verulegra annmarka, hvort sem er vegna sviksemi

Við gerð ársreikningsins eru stjórnendur ábyrgir fyrir mati á rekstrarhæfi sjóðsins og almennt er gengið út frá rekstrarhæfi við samningu ársreiknings. Ef vafi leikur á rekstrarhæfi skal gerð grein fyrir því í ársreikningnum með viðeigandi skýringum.

Stjórn og endurskoðunarnefnd skulu hafa eftirlit með gerð og framsetningu ársreikningsins.

Ábyrgð endurskoðanda á endurskoðun ársreikningsins

Markmið ríkisendurskoðanda er að afla nægjanlegrar vissu um að ársreikningurinn sé án verulegra annmarka, hvort sem er af völdum sviksemi eða mistaka og að gefa út áritun sem felur í sér álit á ársreikningnum.

Nægjanlega vissa er mikið öryggi en ekki trygging þess að endurskoðun sem framkvæmd er í samræmi við alþjóðlega endurskoðunarstaðla muni uppgötva allar verulegar skekkjur, séu þær til staðar. Skekkjur geta orðið vegna mistaka eða sviksemi og eru álitnar verulegar ef þær gætu haft áhrif á fjárhagslega ákvarðanatöku notenda ársreikningsins, einar og sér eða

Ríkisendurskoðandi endurskoðar í samræmi við alþjóðlega endurskoðunarstaðla og hún byggir á faglegri dómgreind og gagnrýni. Í því felst að ríkisendurskoðanda ber að:

- Greina og meta hættu á verulegri skekkju í ársreikningnum, hvort sem er vegna mistaka eða sviksemi, skipuleggja og framkvæma endurskoðunaraðgerðir til að bregðast við þeirri hættu og afla endurskoðunargagna sem eru nægjanleg og viðeigandi til að undirbyggja álit á reikningnum. Hættan á að uppgötva ekki verulega skekkju vegna sviksemi er meiri en að uppgötva ekki skekkju vegna mistaka, þar sem sviksemi getur falið í sér samsæri, fölsun, misvísandi framsetningu ársreiknings, að einhverju sé viljandi sleppt eða að farið sé fram hjá reglum innra eftirlits.
- Afla skilnings á innra eftirliti í þeim tilgangi að skipuleggja viðeigandi endurskoðunaraðgerðir og meta hvort það tryggir viðunandi árangur.
- Meta hvort reikningskilaaðferðir og reikningshaldslegt mat stjórnenda ásamt tengdum skýringum séu viðeigandi.

Áritun ríkisendurskoðanda

- Álykta um notkun stjórnenda á forsendu um rekstrarhæfi og meta á grundvelli endurskoðunarinnar hvort verulegur vafi leiki á rekstrarhæfi eða hvort aðstæður séu til staðar sem gætu valdið verulegum efasemdum um rekstrarhæfi. Ef talið er að verulegur vafi leiki á rekstrarhæfi ber í áritun ríkisendurskoðanda að vekja sérstaka athygli á viðeigandi skýringum ársreikningsins. Ef slíkar skýringar eru ófullnægjandi þarf að víkja frá fyrirvaralausri áritun. Niðurstaða ríkisendurskoðanda byggir á endurskoðunargögnum sem aflað er fram að dagsetningu endurskoðunaráritunar. Engu að síður geta atburðir eða aðstæður í framtíðinni valdið óvissu um rekstrarhæfi sjóðsins.
- Meta í heild sinni hvort ársreikningurinn gefi glögga mynd af undirliggjandi viðskiptum og atburðum, leggja mat á framsetningu, uppbyggingu og innihald, þar með talið skýringar með tilliti til glöggrar myndar.

Ríkisendurskoðandi upplýsir stjórn og endurskoðunarnefnd um áætlað umfang og tímasetningu endurskoðunarinnar og verulega annmarka á innra eftirliti og önnur mikilvæg atriði sem koma upp við endurskoðunina.

Ríkisendurskoðandi hefur afhent stjórn og endurskoðunarnefnd yfirlýsingu þess efnis að hann og starfsfólk hans uppfylli ákvæði laga og siðareglna er varðar óhæði.

Ríkisendurskoðun, 25. apríl 2018

Sveinn Arason
Ríkisendurskoðandi

Yfirlit um breytingu á hreinni eign til greiðslu lífeyris árið 2017

	Skýr.	2017	2016
Iðgjöld			
Iðgjöld sjóðfélaga		7.131.027	6.404.932
Iðgjöld launagreiðenda		20.502.482	18.413.017
Réttindaflutningar og endurgreiðslur		(21.788)	(3.402)
Greiðslur vegna lífeyrisauka og skuldbindinga	3	0	117.230.000
Framlag ríkisins til jöfnunar á örorkubrýði		216.809	200.495
		<u>27.828.529</u>	<u>142.245.042</u>
Lífeyrir			
Heildarfjárhæð lífeyris	4.1	5.934.302	4.891.954
Beinn kostnaður vegna örorkulífeyris	4.2	181.067	171.134
		<u>6.115.369</u>	<u>5.063.088</u>
Hreinar fjárfestingartekjur			
Hreinar tekjur af eignarhlutum í félögum og sjóðum	5.1	15.827.066	(5.705.509)
Hreinar tekjur af skuldabréfum	5.2	20.515.447	15.776.930
Vaxtatekjur af handbæru fé		(34.427)	692.438
Vaxtatekjur af iðgjöldum og öðrum kröfum		3.092	4.975
Fjárfestingargjöld	6	(115.393)	(176.280)
		<u>36.195.785</u>	<u>10.592.554</u>
Rekstrarkostnaður			
Skrifstofu- og stjórnunarkostnaður	7	501.686	406.165
Önnur gjöld		0	762
		<u>501.686</u>	<u>406.927</u>
Breyting á hreinni eign til greiðslu lífeyris		57.407.259	147.367.581
Hrein eign frá fyrra ári		497.722.700	350.355.119
Hrein eign til greiðslu lífeyris í árslok		<u>555.129.959</u>	<u>497.722.700</u>

Efnahagsreikningur 31. desember 2017

	Skýr.	2017	2016
Eignir			
Fjárfestingar	10,16		
Eignarhlutir í félögum og sjóðum	8	187.147.871	156.082.374
Skuldabréf	9	334.142.800	304.315.664
Fullnustueignir		110.131	94.621
		<u>521.400.803</u>	<u>460.492.659</u>
Kröfur			
Kröfur á launagreiðendur		2.177.529	1.805.878
Aðrar kröfur	11	2.660.261	2.408.952
		<u>4.837.791</u>	<u>4.214.830</u>
Ýmsar eignir			
Varanlegir rekstrarfjármunir	12	443.521	455.266
Handbært fé		28.739.787	32.807.293
		<u>555.421.902</u>	<u>497.970.048</u>
	Eignir samtals		
Skuldir			
Áfallin lífeyrisskuldbinding	13	83.221	69.485
Aðrar skuldir	14	208.722	177.864
	Skuldir samtals	<u>291.943</u>	<u>247.348</u>
		<u>555.129.959</u>	<u>497.722.700</u>
Hrein eign til greiðslu lífeyris í árslok			
Skuldbindingar utan efnahags	16		
Áhættuþættir í starfsemi, áhættustýring og áhættustefna	18		
Kennitölur	19		

Sjóðstreymi árið 2017

	2017	2016
Inngreiðslur		
Iðgjöld	27.456.482	24.978.685
Greiðslur vegna lífeyrisauka og skuldbindinga	0	24.010.885
Innborgaðar vaxtatekjur af handbæru fé og kröfum	895.810	776.652
Aðrar inngreiðslur	122.245	103.052
	<u>28.474.537</u>	<u>49.869.274</u>
Útgreiðslur		
Lífeyrir	6.091.534	5.035.131
Rekstrarkostnaður	494.268	432.960
Fjárfesting í rekstrarfjármunum	831	1.864
Aðrar útgreiðslur	391.662	185.283
	<u>6.978.295</u>	<u>5.655.238</u>
Nýtt ráðstöfunarfé til fjárfestinga	21.496.241	44.214.036
Fjárfestingarhreyfingar		
Innborgaðar tekjur af eignarhlutum í félögum og sjóðum	1.581.566	1.667.733
Keyptir eignarhlutir í félögum og sjóðum	(31.442.120)	(33.763.352)
Seldir eignarhlutir í félögum og sjóðum	15.633.613	12.433.889
Afborganir höfuðstóls og vaxta skuldabréfa	30.545.360	17.824.398
Keypt skuldabréf	(67.834.397)	(44.021.776)
Seld skuldabréf	26.894.885	17.797.172
Yfirteknar fullnustueignir	(113.289)	(78.715)
Seldar fullnustueignir	104.266	37.126
Innborgaðar tekjur vegna fullnustueigna	600	2.880
Gjöld vegna fullnustueigna	(7.087)	(2.141)
	<u>(24.636.603)</u>	<u>(28.102.786)</u>
Breyting á handbæru fé	(3.140.362)	16.111.250
Gengismunur af handbæru fé	(927.145)	(79.239)
Handbært fé í upphafi árs	32.807.293	16.775.283
Handbært fé í lok árs	<u><u>28.739.787</u></u>	<u><u>32.807.293</u></u>

Yfirlit um tryggingafræðilega stöðu 31. desember 2017

Eignir	Skýr.	2017		
		Áfallin skuldbinding	Framtíðar-skuldbinding	Heildar-skuldbinding
Hrein eign til greiðslu lífeyris		555.129.959	0	555.129.959
Mismunur á bókfærðu verði og núvirði skuldabréfa		(4.657.847)	0	(4.657.847)
Mismunur á bókfærðu verði og matsverði skráðra hlutabréfa		(2.729.507)	0	(2.729.507)
Núvirði framtíðarfjárfestingarkostnaðar		(4.120.646)	0	(4.120.646)
Núvirði framtíðarrekkstrarkostnaðar		(3.640.473)	(6.440.935)	(10.081.409)
Núvirði framtíðariðgjalda		0	330.862.544	330.862.544
Eignir samtals		<u>539.981.486</u>	<u>324.421.609</u>	<u>864.403.095</u>

Skuldbindingar

Ellilífeyrir		391.792.135	394.560.021	786.352.155
Örorkulífeyrir		34.233.979	35.387.128	69.621.107
Makalífeyrir		12.232.760	13.078.563	25.311.323
Barnalífeyrir		613.606	2.590.265	3.203.872
Skuldbindingar samtals		<u>438.872.480</u>	<u>445.615.977</u>	<u>884.488.457</u>

Eignir umfram skuldbindingar	15	<u>101.109.006</u>	<u>(121.194.368)</u>	<u>(20.085.362)</u>
------------------------------------	----	--------------------	----------------------	---------------------

Í hlutfalli af skuldbindingum í árslok		23,0%	-27,2%	-2,3%
--	--	-------	--------	-------

Í hlutfalli af skuldbindingum í ársbyrjun		27,2%	-23,6%	2,8%
---	--	-------	--------	------

Eignir	Skýr.	2016		
		Áfallin skuldbinding	Framtíðar-skuldbinding	Heildar-skuldbinding
Hrein eign til greiðslu lífeyris		497.722.700	0	497.722.700
Mismunur á bókfærðu verði og núvirði skuldabréfa		447.071	0	447.071
Mismunur á bókfærðu verði og matsverði skráðra hlutabréfa		(2.378.639)	0	(2.378.639)
Núvirði framtíðarfjárfestingarkostnaðar		(4.882.791)	0	(4.882.791)
Núvirði framtíðarrekkstrarkostnaðar		(3.251.550)	(5.356.291)	(8.607.841)
Núvirði framtíðariðgjalda		0	276.508.807	276.508.807
Eignir samtals		<u>487.656.790</u>	<u>271.152.516</u>	<u>758.809.306</u>

Skuldbindingar

Ellilífeyrir		345.335.701	314.499.789	659.835.490
Örorkulífeyrir		26.464.793	27.199.357	53.664.150
Makalífeyrir		10.917.852	10.735.100	21.652.952
Barnalífeyrir		577.464	2.461.656	3.039.120
Skuldbindingar samtals		<u>383.295.810</u>	<u>354.895.902</u>	<u>738.191.712</u>

Eignir umfram skuldbindingar	15	<u>104.360.980</u>	<u>(83.743.386)</u>	<u>20.617.595</u>
------------------------------------	----	--------------------	---------------------	-------------------

Í hlutfalli af skuldbindingum í árslok		27,2%	-23,6%	2,8%
--	--	-------	--------	------

Í hlutfalli af skuldbindingum í ársbyrjun		3,1%	-22,5%	-9,3%
---	--	------	--------	-------

1. Almennar upplýsingar um sjóðinn

A-deild LSR tók til starfa árið 1997. Lífeyrissjóðurinn starfar á grundvelli laga nr. 129/1997 um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða og laga nr. 1/1997 um Lífeyrissjóð starfsmanna ríkisins. Hlutverk sjóðsins er að tryggja sjóðfélögum, eftirlifandi mökum þeirra og börnum lífeyri í samræmi við samþykktir sjóðsins og með hliðsjón af lögum um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða.

2. Reikningsskilaaðferðir

2.1 Grundvöllur reikningsskila

Ársreikningurinn er gerður í samræmi við lög nr. 3/2006 um ársreikninga og reglur Fjármálaeftirlitsins nr. 335/2015 um ársreikninga lífeyrissjóða.

2.2 Starfrækslu- og framsetningargjaldmiðill

Ársreikningurinn er settur fram í þúsundum íslenskra króna, sem er bæði starfrækslugjaldmiðill og framsetningargjaldmiðill lífeyrissjóðsins.

2.3 Mat og ákvarðanir

Við gerð reikningsskila þurfa stjórnendur að meta ýmis atriði og gefa sér forsendur um mat á eignum, skuldum, tekjum og gjöldum. Þó svo mat þetta sé samkvæmt bestu vitund stjórnenda geta raunveruleg verðmæti þeirra liða sem þannig eru metnir reynt önnur en niðurstaða samkvæmt matinu.

Mat og forsendur eru endurskoðaðar reglulega og eru áhrifin af breytingum færð á því tímabili sem breyting er gerð og jafnframt á síðari tímabilum ef breytingin hefur áhrif á þau.

Stjórnendur hafa gefið sér forsendur um og lagt reikningshaldslegt mat á eftirfarandi liði sem hafa veruleg áhrif á ársreikning lífeyrissjóðsins:

- i) Stigskipting gangvirðis, sjá skýringu 17.2.
- ii) Tryggingafræðileg staða, sjá skýringu 15.

2.4 Iðgjöld og réttindi

Við mat á óinnheimtum iðgjöldum í árslok er m.a. stuðst við upplýsingar um iðgjaldaskil sem hafa átt sér stað eftir lok reikningsársins. Áætluð óinnheimt iðgjöld í árslok eru færð til eignar sem krafa á launagreiðendur.

Iðgjald til sjóðsins er 15,5% af heildarlaunum þar sem sjóðfélaginn greiðir 4% iðgjald og launagreiðandinn 11,5%. Ávinnsla réttinda er aldurstengd en tiltekinn hópur sjóðfélaga á þó rétt á jafnri ávinnslu skv. eldra fyrirkomulagi, að uppfylltum ákveðnum skilyrðum.

Réttur til töku ellilífeyris er ekki háður starfslokum heldur er þar almenn heimild til að hefja töku lífeyris milli 60 og 70 ára aldurs. Viðmiðunaraldur lífeyristöku er 65 ár hjá þeim sem eiga rétt á jafnri réttindaávinnslu en 67 ár hjá þeim sem eru í aldurstengdri réttindaávinnslu.

2.5 Hreinar fjárfestingartekjur

Undir þennan lið eru færðar allar fjárfestingartekjur sjóðsins að frádragnum öllum fjárfestingargjöldum.

Viðskipti í öðrum myntum en íslenskum krónum eru umreiknuð yfir í íslenskar krónur á gengi viðskiptadags. Gengismunur sem myndast við greiðslu og innheimtu krafna er færður í yfirliti um breytingu á hreinni eign sem og áfallinn gengismunur á eignir í árslok.

Skýringar

a) Hreinar tekjur af eignarhlutum í félögum og sjóðum

Þessi liður samanstendur af tekjum af fjárfestingum sjóðsins í hlutabréfum og hlutdeildarskírteinum að frádregnum gjöldum vegna slíkra fjárfestinga annarra en þeirra sem greint er frá í skýringu 6 um fjárfestingargjöld.

Undir þennan lið falla arðgreiðslur, söluhagnaður og sölutap sem og breytingar á gangvirði.

Arður er tekjufærður þegar ákvörðun aðalfundar um arðgreiðslu í viðkomandi félögum liggur fyrir. Í skýringu 5.1 má sjá breytingar á gangvirði 20 stærstu fjárfestinga sjóðsins í félögum og sjóðum.

b) Hreinar tekjur af skuldabréfum

Þessi liður samanstendur af tekjum af fjárfestingum sjóðsins í skuldabréfum að frádregnum gjöldum vegna slíkra fjárfestinga annarra en þeirra sem greint er frá í skýringu nr. 6 um fjárfestingargjöld.

Hér eru færðar vaxtatekjur, verðbætur og lántökugjöld af sjóðfélagalánum, hagnaður og tap af sölu skuldabréfa, breytingar á gangvirði til hækkunar og lækkunar og hliðstæðar tekjur og gjöld.

Hér undir er einnig færð varúðarniðurfærsla skuldabréfa vegna tapsáhættu sem er fyrir hendi á reikningsskiladegi.

c) Aðrar fjárfestingartekjur

Undir liðinn aðrar fjárfestingartekjur falla m.a. tekjur af fullnustueignum lífeyrissjóðsins.

d) Fjárfestingargjöld

Hér eru færð fjárfestingargjöld og þóknanir til fjármálafyrirtækja og sjóða um sameiginlega fjárfestingu vegna umsýslu og stjórnunar á fjárfestingum sjóðsins. Í skýringu nr. 6 er greint frá áætluðum og reiknuðum fjárfestingargjöldum vegna fjárfestinga sjóðsins í innlendum og erlendum verðbréfasjóðum og sjóðum um sameiginlega fjárfestingu.

2.6 Rekstrarkostnaður

Allur skrifstofu- og stjórnunarkostnaður lífeyrissjóðsins fellur undir rekstrarkostnað, þ.m.t. launakostnaður starfsmanna sjóðsins. Kostnaðurinn er færður til gjalda þegar hann fellur til. Sjá nánar í skýringu 7.

2.7 Fjárfestingar

Fjárfestingar eru fjármálagerningar samkvæmt skilgreiningu laga um verðbréfiðskipti nr. 108/2007. Fjárfestingar sjóðsins samanstanda af eignarhlutum í félögum og sjóðum, skuldabréfum, bundnum bankainnistæðum, fjárfestingum í íbúðarhúsnæði og öðrum fjárfestingum.

Stjórnendur ákvarða flokkun fjárfestinga þegar þær eru færðar í upphafi.

a) Matsaðferðir fjárfestinga

Fjármálagerningar, aðrir en útlán til sjóðfélaga og skuldabréf sem haldin eru til gjalddaga, eru metnir á gangvirði í samræmi við settar reikningsskilareglur. Útlán til sjóðfélaga og skuldabréfaeign, sem sjóðurinn tilgreinir að haldið verði til gjalddaga, eru færð á afskrifuðu kostnaðarverði miðað við upphaflega ávöxtunarkröfu og aðferð virkra vaxta.

Gangvirði fjármálagerninga sem skráðir eru á skipulegum verðbréfamarkaði er markaðsverð í árslok en gangvirði annarra fjárfestinga (óskráðra) í þessum flokki byggist á verðmatsaðferðum sem lýst er í skýringu 17. Í þeirri skýringu eru jafnframt upplýsingar um stigskiptingu gangvirðis samkvæmt verðmatsaðferðum.

b) Eignarhlutir í félögum og sjóðum

Eignarhlutir í félögum og sjóðum eru hlutabréf og hlutdeildarskírteini verðbréfasjóða. Þessi flokkur fjárfestinga er færður á gangvirði.

Skýringar

---

c) Skuldabréf

Undir skuldabréf eru færð öll skuldabréf, bæði verðbréf sem eru á afskrifuðu kostnaðarverði og gangvirði. Undir þennan flokk falla jafnframt útlán. Skuldabréf og útlán eru færð með áföllnum vöxtum, verðbótum og gengismun í árslok. Verðbætur miðast við viðeigandi vísitölu næsta mánaðar eftir lok reikningsárs. Í skýringu 9 er gerð nánari grein fyrir skiptingu skuldabréfa eftir reikningshaldslegri meðhöndlun.

d) Niðurfærsla skuldabréfa og útlána

Við mat á útlánum og skuldabréfum sem færð eru á afskrifuðu kostnaðarverði er tekið tillit til þeirrar tapsáhættu sem kann að vera fyrir hendi á reikningsskiladegi í samræmi við settar reikningsskilareglur. Varúðarframlög vegna tapsáhættunnar eru færð á niðurfærslureikning sem dreginn er frá stöðu skuldabréfa og útlána til sjóðfélaga í árslok.

2.8 Kröfur

Kröfur eru færðar á gangvirði við upphaflega skráningu í bókhald. Á hverjum reikningsskiladegi eru kröfur metnar með hliðsjón af tapsáhættu og fært í afskriftarreikning samkvæmt niðurstöðu slíks mats. Afskriftin er dregin frá viðkomandi lið í efnahagsreikningi og gjaldfærð undir önnur gjöld í yfirliti um breytingu á hreinni eign til greiðslu lífeyris.

2.9 Varanlegir rekstrarfjármunir og óefnislegar eignir

Fasteignir og aðrir varanlegir rekstrarfjármunir eru færðir á kostnaðarverði að frádregnum afskriftum. Afskriftir eru reiknaðar sem fastur árlegur hundradshluti af kostnaðarverði og greinast þannig:

- i) Fasteign 1,5%
- ii) Innréttingar og skrifstofutæki 10-15%
- iii) Tölvubúnaður 33,3%

2.10 Handbært fé

Handbært fé er fært í efnahagsreikning á kostnaðarverði. Handbært fé samkvæmt sjóðstreymi samanstandur af óbundnum bankainnistæðum í íslenskum krónum og erlendum gjaldmiðlum.

2.11 Umreikningur í íslenskar krónur

Eignir í erlendri mynt eru umreiknaðar í íslenskar krónur miðað við opinbert kaupgengi Seðlabanka Íslands í árslok.

3. Greiðslur vegna lífeyrisauka og skuldbindinga

Breytt réttindakerfi hjá sjóðnum tók gildi 1. júní 2017. Breytingin fól í sér að sjóðfélagar ávinna sér nú réttindi í aldurstengdu réttindakerfi og lífeyristökualdur er miðaður við 67 ára aldur. Sjóðfélögum sem áttu réttindi í sjóðnum við gildistöku er, að uppfylltum ákveðnum skilyrðum, áfram tryggð óbreytt jöfn réttindaávinnsla og óbreyttur 65 ára lífeyristökualdur.

Til að tryggja óbreytt réttindi sjóðfélaga og til að mæta halla á stöðu sjóðsins lagði ríkið 117,2 milljarða kr. inn í sjóðinn í lok ársins 2016. Þar af voru 106,8 milljarða kr. greiddir í svokallaðann lífeyrisaukasjóð sem hefur það hlutverk að fjármagna muninn milli réttindakerfanna tveggja.

Nánari upplýsingar um stöðu lífeyrisaukasjóðs fá finna í skýringu nr. 15 um tryggingafræðilega úttekt.

Skýringar

---

4. Lífeyrir

4.1 Greiddur lífeyrir skiptist þannig:

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
Ellilífeyrir	3.787.894	2.908.450
Örorkulífeyrir	1.873.235	1.735.086
Makalífeyrir	146.014	121.172
Barnalífeyrir	127.160	127.245
	<u>5.934.302</u>	<u>4.891.954</u>

4.2 Beinn kostnaður vegna örorkulífeyris:

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
Kostnaður vegna örorkumats	5.399	8.696
Kostnaður vegna endurhæfingar	175.668	162.438
	<u>181.067</u>	<u>171.134</u>

Skýringar

5. Hreinar fjárfestingartekjur

5.1 Hreinar tekjur af eignarhlutum í innlendum félögum og sjóðum sundurliðast þannig:

	Bókfært verð 31.12.2017	Arður	Gangvirðis- breyting	Hreinar tekjur samts 2017	Hreinar tekjur samts 2016
Marel hf.	11.007.840	82.755	2.723.360	2.806.115	(206.936)
Össur hf.	9.075.500	37.977	1.139.650	1.177.627	(1.321.774)
Reitir fasteignafélag	6.167.060	107.998	(524.588)	(416.591)	824.042
HB Grandi hf.	5.355.000	123.895	1.140.219	1.264.114	(1.389.299)
Icelandair Group hf.	5.169.830	38.660	(2.938.521)	(2.899.861)	(3.925.273)
Hagar hf.	4.289.643	0	(2.164.299)	(2.164.299)	1.209.752
Eimskipafélag Íslands hf.	3.023.535	77.248	(855.528)	(778.280)	1.198.774
Síminn hf.	2.613.600	21.229	706.895	728.124	(307.901)
N1 hf.	2.347.260	66.030	(308.863)	(242.833)	1.262.407
EIK fasteignafélag hf.	1.955.340	57.167	(49.115)	8.052	534.077
Aðrar eignir	19.525.877	930.398	1.019.537	1.949.935	2.798.512
	70.530.484	1.543.356	(111.252)	1.432.103	676.381

Hreinar tekjur af eignarhlutum í erlendum félögum og sjóðum sundurliðast þannig:

	Bókfært verð 31.12.2017	Áhrif gjaldmiðils	Gangvirðis- breyting	Hreinar tekjur samts 2017	Hreinar tekjur samts 2016
MFS Global Equity Fund	14.939.793	(965.097)	2.942.875	1.977.778	(852.128)
Vanguard Global Stock Index	11.895.584	(782.473)	2.168.832	1.386.359	(682.041)
Schroder Global Core	7.285.179	(489.340)	1.202.298	712.958	(314.972)
Morgan Stanley AEA Global C. Portfolio	7.179.770	(356.693)	933.381	576.688	(580.464)
Wellington Global Quality Grow	5.952.741	(229.746)	1.201.997	972.251	(231.283)
JP Morgan Funds - Global Dynamic C	5.466.042	(354.462)	1.059.806	705.344	(562.842)
Schroder Global Active Value	5.293.312	(357.077)	854.566	497.490	(133.210)
T. Rowe Price US Large Growth	4.871.377	(288.436)	1.285.891	997.455	(424.899)
Jupiter European Growth	3.775.794	182.352	490.229	672.581	(445.508)
AB Global Value	3.516.805	(132.857)	373.596	240.740	(12.820)
Aðrar eignir	46.440.991	(1.246.374)	6.901.693	5.655.320	(2.141.722)
	116.617.387	(5.020.202)	19.415.165	14.394.963	(6.381.890)

Samts hreinar tekjur af eignarhlutum í félögum og sjóðum 15.827.066 (5.705.509)

5.2 Hreinar tekjur af skuldabréfum sundurliðast þannig:

Skuldabréf sem haldið er til gjalddaga

	Vaxtatekjur og verðbætur	Áhrif gjaldmiðils	Breyting á niðurfærslu	Samts 2017	Samts 2016
Ríkistryggð skuldabréf	6.050.704	(70.132)	0	5.980.572	995.242
Skuldabréf sveitarfélaga	711.284	0	0	711.284	758.527
Skuldabréf lánastofnana	270.798	0	23.909	294.707	237.603
Skuldabréf fyrirtækja	2.804.705	(23.642)	0	2.781.063	1.308.509
Sjóðfélagalán og önnur veðlán	2.916.141	0	(428.068)	2.488.072	1.949.043
	12.753.631	(93.774)	(404.160)	12.255.697	5.248.924

Skýringar

Skuldabréf færð á gangvirði	Gangvirðis- breyting	Áhrif gjaldmiðils	Niðurfærsla	Samtals 2017	Samtals 2016
Ríkistryggð skuldabréf	6.983.522	0	0	6.983.522	9.776.128
Skuldabréf lánastofnana	1.276.227	0	0	1.276.227	751.878
	8.259.749	0	0	8.259.749	10.528.006
Samtals tekjur af skuldabréfum	21.013.380	(93.774)	(404.160)	20.515.447	15.776.930

Breyting á niðurfærslu skuldabréfa greinist þannig:	2017	2016
Niðurfærsla 1.1	646.856	2.586.473
Endanlega afskrifað á árinu	(206.385)	(2.147.944)
Breyting á niðurfærslu	404.160	208.326
Niðurfærsla 31.12	844.631	646.856

6. Fjárfestingargjöld

Árið 2017	Bein fjárfestingar- gjöld	Áætluð og reiknuð fjárfestingar- gjöld	Fjárfestingar- gjöld samtals	Heildareign í sjóðum að meðaltali á árinu	Hlutfall fjárfestinga- gjalda alls af meðaleign
Vegna innlendra fjárfestingasjóða	0	22.762	22.762	3.950.394	0,58%
Vegna innlendra fagfjárfestasjóða	0	171.119	171.119	12.964.979	1,32%
Vegna erlendra verðbréfasjóða	18.852	545.859	564.711	87.511.147	0,65%
Vegna erlendra sjóða um sameiginlega fjárfestingu	26.375	269.989	296.364	12.387.119	2,39%
Kaup- og sölupóknarir vegna verðbréfaviðskipta	23.102	0	23.102		
Vörslupóknarir	47.064	0	47.064		
	115.393	1.009.729	1.125.123	116.813.639	0,96%

Árið 2016	Bein fjárfestingar- gjöld	Áætluð og reiknuð fjárfestingar- gjöld	Fjárfestingar- gjöld samtals	Heildareign í sjóðum að meðaltali á árinu	Hlutfall fjárfestinga- gjalda alls af meðaleign
Vegna innlendra fjárfestingasjóða	0	21.940	21.940	5.195.236	0,42%
Vegna innlendra fagfjárfestasjóða	0	140.369	140.369	9.196.525	1,53%
Vegna erlendra verðbréfasjóða	49.768	401.610	451.378	68.847.406	0,66%
Vegna erlendra sjóða um sameiginlega fjárfestingu	68.738	148.480	217.218	11.215.901	1,94%
Kaup- og sölupóknarir vegna verðbréfaviðskipta	32.680	0	32.680		
Vörslupóknarir	25.094	0	25.094		
	176.280	712.399	888.679	94.455.068	0,94%

7. Skrifstofu- og stjórnunarkostnaður

	2017	2016
Launakostnaður	509.274	486.031
Launatengd gjöld	129.119	108.357
Upplýsingatækni, rekstur tölvukerfa og upplýsingaveitur	139.008	145.094
Aðkeypt þjónusta og kynningarkostnaður	53.388	44.805
Árgjald til Landsamtaka lífeyrissjóða og Umboðsmanns skuldara	45.070	28.433
Fjármálaeftirlitið, eftirlitsgjald	40.923	36.158
Lífeyrisskuldbindingar	35.428	43.970
Aðkeypt varsla verðbréfa og kerfisaðgangur	35.252	4.374
Burðargjöld, birtingarkerfi og prentkostnaður	32.618	30.268
Afskrift fasteignar og fastafjármuna	19.384	20.225
Ýmiss annar skrifstofu- og stjórnunarkostnaður	29.587	26.251
	1.069.052	973.967
Kostnaður greiddur af öðrum	(567.365)	(567.802)
Samtals skrifstofu- og stjórnunarkostnaður A-deildar LSR	501.686	406.165

Lífeyrissjóður hjúkrunarfræðinga (LH) er með útivistunarsamning við LSR sem annast allan rekstur LH, m.a. skráningu iðgjalda, ávöxtun fjármuna, bókhald, afgreiðslu lífeyris og útlána og alla aðra þjónustu við sjóðfélaga LH. LSR annast einnig ársskýrslugerð fyrir LH og öll nauðsynleg skil á gögnum til endurskoðanda. LSR sér jafnframt um öll skýrslu- og gagnaskil fyrir hönd LH til opinberra aðila, m.a. Fjármálaeftirlitsins og Seðlabanka Íslands. LH tekur þátt í sameiginlegum kostnaði LSR í samræmi við reglur sem sjóðirnir hafa undirritað sín á milli. Reglur um skiptingu kostnaðar taka líka til skiptingu sameiginlegs kostnaðar milli A-deildar, B-deildar og Séreignar LSR.

LSR heldur utan um réttindi fyrrum alþingismanna og ráðherra og annast lífeyrisgreiðslur til þeirra fyrir hönd ríkissjóðs. Þá sér LSR jafnframt um utanumhald réttinda og greiðslu eftirlauna fyrir Eftirlaunasjóð starfsmanna Útvegsbanka Íslands (ESÚÍ). Ríkissjóður og ESÚÍ taka þátt í sameiginlegum kostnaði LSR í samræmi við sérstakar reglur sem sjóðirnir hafa undirritað sín á milli.

Skipting kostnaðar niður á deildir LSR og þá sjóði og aðila sem þiggja þjónustu af LSR:

	2017	2016
A-deild LSR	501.686	406.165
B-deild LSR	459.472	460.623
Séreign LSR	9.427	9.660
Lífeyrissjóður hjúkrunarfræðinga	78.993	78.036
Ríkissjóður og ESÚÍ	19.473	19.483
	1.069.052	973.967

Skrifstofu- og stjórnunarkostnaður A-deildar LSR nam 502 milljónum kr. á árinu 2017. Endurgreiddur kostnaður vegna innheimtu fyrir Virk starfsendurhæfingarsjóð nam 4,8 milljónum kr. og hefur sú fjárhæð verið færð á móti kostnaði ársins.

Heildarlaun stjórnar, endurskoðunarnefndar, framkvæmdarstjóra og lykilstarfsmanna sundurliðast þannig:

Stjórnar- og nefndarstörf:	2017	2016
Pórveig Þormóðsdóttir (formaður 2017, varaformaður 2016)	3.793	2.623
Gunnar Björnsson (varaformaður 2017, formaður 2016)	2.845	3.497
Árni Stefán Jónsson (stjórnarmaður)	1.897	1.748
Áslaug María Friðriksdóttir (stjórnarmaður)	1.897	1.748
Guðrún Ögmundsdóttir (stjórnarmaður)	1.897	1.748
Unnur Pétursdóttir (stjórnarmaður)	1.897	1.748
Viðar Helgason (stjórnarmaður)	1.897	1.748
Pórður Á. Hjaltested (stjórnarmaður)	1.897	1.748
Birgir Guðjónsson (varamaður í stjórn)	68	0
Kristín Á. Guðmundsdóttir (varamaður í stjórn)	0	68
Oddur Jakobsson (varamaður í stjórn)	34	0
Stefanía Bjarnadóttir (varamaður í stjórn)	169	68
Stefán Aðalsteinsson (varamaður í stjórn)	34	34
Sverrir Jónsson (varamaður í stjórn)	68	135
	18.393	16.913
Endurskoðunarnefnd:	2017	2016
Gylfi Magnússon (formaður endurskoðunarnefndar frá 01.07.2017)	840	0
Hallgrímur Snorrason (hætti sem formaður endurskoðunarnefndar 30.06.2017)	583	1.053
Marianna Jónasdóttir	711	527
Trausti Hermannsson (hætti 30.06.2016)	0	235
Pórveig Þormóðsdóttir	711	291
	2.845	2.106
Framkvæmdastjóri og lykilstarfsmenn:	2017	2016
Framkvæmdastjóri LSR og LH, Haukur Hafsteinsson	27.645	25.976
Forstöðumaður áhættustýringar	17.116	16.018
Forstöðumaður eignastýringar	21.427	19.677
Forstöðumaður upplýsingatækni	16.436	16.018
Skrifstofu- og fjármálastjóri	20.054	18.926
	102.678	96.615

Auk launagreiðslna hér að ofan fékk framkvæmdastjóri LSR og LH greiðslur sem stjórnarmaður í Landsamtökum lífeyrissjóða og námu þær 1.423 þúsund kr. á síðasta ári. Þá fékk forstöðumaður eignastýringar greiðslur að fjárhæð 3.195 þúsund kr. vegna setu í fjárfestingarráðum á árinu 2017.

Skýringar

Skipting launa stjórnar, endurskoðunarnefndar, framkvæmdastjóra og lykilstarfsmanna niður á sjóði ásamt þóknun til innri og ytri endurskoðenda vegna ársins 2017:

	A-deild LSR	B-deild LSR	LH	Samtals
Stjórn LSR og nefndarstörf	9.371	9.022	0	18.393
Endurskoðunarnefnd	1.375	1.285	185	2.845
Framkvæmdastjóri LSR og LH	13.365	12.484	1.796	27.645
Lykilstarfsmenn LSR	38.227	36.806	0	75.033
Ytri endurskoðandi	3.653	3.413	491	7.557
Innri endurskoðandi	2.750	2.569	370	5.689

Hlutur sjóðsins í þóknun til ytri endurskoðanda sjóðsins:	2017	2016
Fjárhagsendurskoðun ársreiknings og tengd verkefni	3.653	5.147

Ríkisendurskoðun sér um fjárhagsendurskoðun sjóðsins. Greidd þóknun LSR vegna endurskoðunarvinnu á árinu 2017 nam í heildina 7,6 milljónum kr. Kostnaður á árinu 2016 var hinsvegar borinn uppi af fjárveitingu til Ríkisendurskoðunar í fjárlögum.

Hlutur sjóðsins í þóknun til innri endurskoðanda sundurliðast þannig:	2017	2016
Innri endurskoðun	2.479	2.832
Önnur þjónusta	272	583
	2.750	3.415

Þóknun til tryggingastærðfræðings sundurliðast þannig:	2017	2016
Útreikningur á tryggingafræðilegri stöðu og tengd verkefni	1.393	1.328
Önnur þjónusta	2.786	20
	4.179	1.348

8. Eignarhlutir í félögum og sjóðum

Innlend verðbréf:

Skráð félög:	Eignarhlutur	2017	Kostnaðarverð	2016
Marel hf.	4,9%	11.007.840	4.312.016	8.164.800
Össur hf.	4,6%	9.075.500	4.814.434	7.725.900
Reitir fasteignafélag hf.	10,2%	6.167.060	2.056.892	6.950.790
HB Grandi hf.	8,4%	5.355.000	4.837.410	2.811.900
Icelandair Group hf.	7,2%	5.169.830	1.471.814	7.890.960
Hagar hf.	10,7%	4.289.643	2.426.985	6.085.800
Eimskipafélag Íslands hf.	6,5%	3.023.535	3.095.505	3.612.000
Síminn hf.	6,9%	2.613.600	439.767	2.245.775
N1 hf.	8,2%	2.347.260	1.394.924	2.999.250
EIK fasteignafélag hf.	5,5%	1.955.340	233.783	1.872.500
Reginn hf.	4,4%	1.751.895	1.206.354	1.558.900
Tryggingamiðstöðin hf.	6,8%	1.535.675	1.049.571	1.315.545
Sjóvá Almennar tryggingar hf.	6,0%	1.401.540	899.545	1.617.000
Vátryggingafélag Íslands hf.	5,3%	1.352.560	1.237.763	1.053.280
Fjárskipti hf.	6,0%	1.203.450	701.054	981.687
Skeljungur hf.	6,9%	937.463	904.161	768.439
		59.187.190		57.654.526

Skýringar

Óskráð félög og sjóðir um sameiginlega fjárfestingu:	Eignarhlutur	2017	Kostnaðarverð	2016
Jarðvarmi slhf.	7,4%	1.388.507	1.072.693	1.177.633
Framtakssjóður Íslands slhf.	7,4%	1.203.248	(542.920)	1.817.058
FAST-1 slhf.	11,7%	1.032.291	782.039	999.367
Landsbréf, Veðskuldabréfasjóður	15,4%	879.340	852.487	382.077
SÍA II slhf.	9,6%	719.585	253.573	949.458
JR Veðskuldabréf I	15,0%	666.851	621.122	551.161
Stefnir - ST1	14,9%	546.563	536.472	0
Akur fjárfestingar slhf.	9,0%	482.736	620.324	188.391
Fí Fasteignafélag slhf.	11,9%	457.215	197.315	246.060
Icelandic tourism fund I slhf.	10,7%	378.748	316.224	183.679
EDDA slhf.	9,0%	362.092	205.382	292.241
Frumtak 2 slhf.	10,2%	282.653	306.827	193.730
Alda Credit Fund II slhf.	15,0%	220.000	220.000	0
SÍA III slhf.	9,8%	185.645	220.639	26.719
Alda Credit Fund slhf.	10,6%	182.576	166.400	168.928
Eldey TLH slhf.	12,9%	165.967	182.081	81.828
Frumtak slhf.	6,7%	120.383	239.615	142.896
Veðskuldabréfasjóður ÍV	11,3%	90.800	90.800	90.800
SF III slhf.	8,8%	85.792	108.274	69.700
Alþjóða fasteignasjóðurinn	6,6%	75.160	196.116	146.386
Auður I fagfjárfestingsjóður slf.	2,8%	28.408	17.894	57.503
CrowBerry Capital slhf.	12,5%	22.500	20.625	0
Stefnir Íslenski Athafnasjóðurinn I	7,1%	14.815	(50.332)	7.366
Alþjóða framtakssjóðurinn	5,0%	8.299	(53.154)	11.162
Framtakssjóður Íslands GP hf.	7,4%	533	533	533
Veðskuld II slhf.	12,0%	478	478	1.074.467
SÍA II GP hf.	9,6%	384	384	384
Jarðvarmi GP hf.	9,5%	334	380	380
Eignarhaldsfélag lífeyrissjóða um verðbréfaþing hf.	2,4%	180	180	206
Foss Fasteignafélag slhf.	0,0%	0	(60.661)	256.415
		<u>9.602.085</u>	<u></u>	<u>9.116.531</u>

Kostnaðarverð í töflu hér að ofan er skilgreint sem kaupverð að frádregnu söluverði í viðkomandi félagi, sjóði um sameiginlega fjárfestingu eða verðbréfasjóði. Þannig er ekki tekið tillit til arðgreiðslna. Kostnaðarverð er ekki sett fram þar sem eðli og uppbygging fjárfestingarinnar leiðir ekki fram kostnaðarverð sem hægt er að byggja á. Sjóðurinn á ekki eignaraðild að félagi þar sem um er að ræða ótakmarkaða ábyrgð né þar sem um er að ræða dóttur- eða hlutdeildarfélag.

Skýringar

Skuldabréfasjóðir:	Eignarhlutur	2017	Kostnaðarverð	2016
GAMMA: Credit Fund	17,4%	1.741.149	1.500.004	1.634.821
Virðing, veðskuldabréfasjóður	10,0%	60	(318.306)	120
Landsbréf, Veltubréf II	0,0%	0	(217.571)	4.524.818
		<u>1.741.209</u>		<u>6.159.759</u>
Innlend verðbréf samtals		<u>70.530.484</u>		<u>72.930.816</u>

Erlend verðbréf:

Sérgreind hlutabréfasöfn:	*Eignarhlutur	2017	Kostnaðarverð	2016
Morgan Stanley AEA Global Concentrated Portfolio		7.179.770	6.756.922	4.497.882
EFG Global Equity		2.915.502	1.715.066	2.540.610
ETF Credit Suisse		0	(810.374)	1.953.438
		<u>10.095.272</u>		<u>8.991.930</u>

* Á ekki við, um sérgreind hlutabréfasöfn í eigu sjóðsins er að ræða og eignahlutur sjóðsins í hverju félagi fyrir sig er óverulegur.

Hlutdeildarskírteini í skráðum hlutabréfasjóðum:	Eignarhlutur	2017	Kostnaðarverð	2016
MFS Global Equity Fund	3,7%	14.939.793	13.744.824	12.962.016
Vanguard Global Stock Index	1,0%	11.895.584	10.605.927	10.509.225
Schroder Global Core	2,8%	7.285.179	2.048.821	6.572.221
Wellington Global Quality Growth Fund	3,4%	5.952.741	5.211.771	4.760.697
JP Morgan Funds - Global Dynamic C	11,9%	5.466.042	5.374.073	0
Schroder Global Active Value	2,6%	5.293.312	2.888.876	1.778.057
T. Rowe Price US Large Growth	2,6%	4.871.377	1.880.695	1.707.814
AB Global Value	5,8%	3.516.805	3.292.812	2.194.504
GuardCap Global Equity Fund	9,8%	3.082.010	2.735.710	4.795.823
Montanaro European Smaller Companies fund	4,1%	3.057.149	2.786.500	1.661.819
T. Rowe Price US Small Cap Fund	2,0%	2.927.974	1.666.767	1.128.559
Seilern Stryx World Growth	5,1%	2.609.647	1.446.201	1.348.113
Vanguard Global Enhanced	7,2%	2.064.921	1.799.221	250.091
Katla Fund Global Value	5,2%	1.419.377	1.133.680	1.622.990
Önnur hlutdeildarskírteini	< 2%	18.434.160	15.615.892	11.829.244
		<u>92.816.071</u>		<u>63.121.174</u>

Hlutdeildarskírteini í skráðum sjóðum um sameiginlega fjárfestingu:

	Eignarhlutur	2017	Kostnaðarverð	2016
Schroder Private Equity Fund of Funds IV	1,1%	417.628	(63.855)	442.819
Schroder Private Equity Fund of Funds III	1,5%	355.422	(352.007)	466.025
LGT Crown Asia Pacific Private Equity III	0,9%	312.341	267.666	0
Önnur hlutdeildarskírteini	< 2%	604.234	(357.634)	799.210
		<u>1.689.625</u>		<u>1.708.054</u>

Skýringar

Hlutdeildarskírteini í óskráðum sjóðum um

sameiginlega fjárfestingu:

	Eignarhlutur	2017	Kostnaðarverð	2016
Morgan Stanley AIP PMF VI	5,6%	2.102.862	1.944.861	1.580.353
Oberon Credit Investment Fund III	7,7%	2.006.130	1.858.486	665.280
New Mountain Partners IV	0,2%	1.058.187	904.418	753.883
Oberon Credit Investment Fund II	2,6%	997.670	1.080.800	975.780
Landsbanki Private Equity II - B	9,4%	573.596	307.289	386.520
SVG Asia Fund of Funds	3,2%	502.654	301.689	587.235
Landsbanki Private Equity II	8,9%	328.195	117.491	340.740
Morgan Stanley AIP PMF VII	13,1%	274.105	285.220	0
Morgan Stanley AIP PECO I	4,8%	169.467	170.297	0
New Mountain Partners V	5,0%	167.011	166.033	0
AlpInvest Co-Investment Fund V	5,0%	133.357	132.576	0
BlackRock Diversified Private Equity III	6,7%	89.569	(130.513)	153.263
Brú II Venture Capital Fund	3,3%	59.479	156.898	89.218
Vintage V Europe LP	4,0%	80.970	(215.210)	148.700
International Private Equity Fund II LP	4,5%	63.605	(279.444)	81.917
KKR Americas Fund XII	3,7%	17.932	17.905	0
Önnur hlutdeildarskírteini	< 2%	3.391.630	583.505	3.567.510
		<u>12.016.420</u>		<u>9.330.400</u>
Erlend verðbréf samtals		<u>116.617.387</u>		<u>83.151.558</u>
Eignarhlutir í félögum og sjóðum samtals		<u>187.147.871</u>		<u>156.082.374</u>

9. Skuldabréf

Skuldabréf og útlán metin á gangvirði:

	2017	2016
Íbúðabréf	20.275.220	19.422.807
Ríkisbréf	70.042.959	67.622.488
Skuldabréf sveitarfélaga	1.976.039	0
Skuldabréf lánastofnana	18.215.171	11.203.085
Skuldabréf fyrirtækja	6.477.982	0
	<u>116.987.371</u>	<u>98.248.380</u>

Skuldabréf og útlán metin á afskrifuðu kostnaðarverði:

	2017	2016
Íbúðabréf	43.731.869	42.642.640
Ríkistryggð skuldabréf	66.210.193	76.961.676
Skuldabréf sveitarfélaga	11.654.738	12.712.429
Skuldabréf lánastofnana	4.226.747	4.679.938
Skuldabréf fyrirtækja	26.054.584	25.354.063
Veðlán	821.690	466.578
Útlán til sjóðfélaga	65.300.239	43.896.816
Niðurfærsla skuldabréfa	(844.631)	(646.856)
	<u>217.155.429</u>	<u>206.067.283</u>

Skuldabréf samtals **334.142.800** **304.315.664**

Gangvirði skuldabréfa sem færð eru á afskrifuðu kostnaðarverði .....

345.077.028 310.394.454

Skýringar

10. Skipting fjárfestinga eftir gjaldmiðlum

Fjárfestingar skiptast þannig niður á gjaldmiðla:	2017	2016
ISK	394.424.475	375.930.529
USD	102.844.026	76.276.673
EUR	15.056.802	8.285.457
DKK	9.075.500	0
	<u>521.400.803</u>	<u>460.492.659</u>

Hlutfallsleg skipting fjárfestinga eftir gjaldmiðlum:

Eignir í íslenskum krónum	77,6%	81,9%
Eignir í erlendum gjaldmiðlum	22,4%	18,1%
	<u>100,0%</u>	<u>100,0%</u>

11. Aðrar kröfur

	2017	2016
Krafa á ríkissjóð um framlag vegna lífeyrisauka	2.403.160	2.403.160
Ófrágengin verðbréfavíðskipti	243.616	720
Aðrar kröfur	13.485	5.072
	<u>2.660.261</u>	<u>2.408.952</u>

12. Varanlegir rekstrarfjármunir

Bókfært verð greinist þannig:

	Fasteign til eigin nota	Aðrir rekstrar- fjármunir	2017	2016
Heildarverð í ársbyrjun	467.116	36.248	503.364	503.810
Viðbætur á árinu	0	831	831	1.864
Uppsafnaðar afskriftir í ársbyrjun	(30.197)	(17.901)	(48.098)	(37.453)
Afskrifað á árinu	(7.007)	(5.569)	(12.576)	(12.955)
Bókfært verð í árslok	<u>429.912</u>	<u>13.609</u>	<u>443.521</u>	<u>455.266</u>

Fasteigna- og vátryggingamat greinist þannig í lok árs:

	Fasteignamat		Vátryggingamat	
	2017	2016	2017	2016
Fasteign til eigin nota	308.900	280.300	375.017	351.100

13. Áfallin lífeyrisskuldbinding

	2017	2016
Hlutdeild í lífeyrisskuldbindingu vegna starfsmanna LSR sem greiða til B-deildar LSR	83.221	69.485

14. Aðrar skuldir

	2017	2016
Staðgreiðsla skatta af lífeyrisgreiðslum	164.293	140.457
Aðrar skuldir	44.429	37.407
	<u>208.722</u>	<u>177.864</u>

15. Tryggingafræðileg staða

Tryggingafræðileg staða sjóðsins er reiknuð í samræmi við ákvæði 39. gr. laga nr. 129/1997 um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða. Útreikningurinn er gerður af tryggingastærðfræðingi sem hefur til þess tilskilda staðfestingu frá Fjármálaeftirlitinu og starfar sjálfstætt utan sjóðsins. Helstu forsendur útreikninga miðast við ákvæði IV. kafla reglugerðar nr. 391/1998 um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða. Þar kemur m.a. fram að meta skuli dánar- og lífslíkur miðað við nýjustu dánar- og eftirlifendatöflur útgefnar af Félagi íslenskra tryggingastærðfræðinga. Í reglugerðinni kemur einnig fram að við núvörðisútreikning væntanlegs lífeyris og framtíðariðgjalda skuli nota 3,5% vaxtaviðmiðun umfram vísitölu neysluverðs.

Lífs- og dánarlíkur miða við reynslu árána 2010 til 2014 á Íslandi. Örorculíkur eru 60% af meðalörorkulíkum 17 íslenskra lífeyrissjóða árin 1998 til 2002.

Yfirlit um breytingu á tryggingafræðilegri stöðu

Eignir	2017	2016
Endurmetin eign til tryggingafræðilegs uppgjors í árslok	864.403.095	758.809.306
Endurmetin eign til tryggingafræðilegs uppgjors í ársbyrjun	758.809.306	588.940.288
Breyting á endurmetinni eign á árinu	105.593.788	169.869.018
Skuldbindingar		
Skuldbindingar í árslok	884.488.457	738.191.712
Skuldbindingar í ársbyrjun	738.191.712	649.159.690
Breyting á skuldbindingu á árinu	146.296.745	89.032.021
Breyting á tryggingafræðilegri stöðu á árinu	(40.702.957)	80.836.997

Yfirlit um breytingar á áföllnum lífeyrisskuldbindingum	2017	2016
Áfallnar lífeyrisskuldbindingar í ársbyrjun	383.295.810	335.226.523
Áhrif hækkunar á viðmiðunaraldri lífeyristöku úr 65 árum í 67 ár á stöðu í ársbyrjun	7.885.760	0
Hækkun lífeyrisskuldbindinga vegna vaxta og verðbóta	20.679.340	19.367.892
Hækkun áunninna réttinda vegna iðgjalda ársins	27.633.508	24.817.949
Lækkun vegna greidds lífeyris á árinu	(5.934.302)	(4.891.954)
Hækkun vegna breytinga á lífs- og dánarlíkum	0	5.028.398
Hækkun vegna annarra breytinga	5.312.364	3.747.002
Áfallnar lífeyrisskuldbindingar í árslok	438.872.480	383.295.810

Í tryggingafræðilegri úttekt á stöðu sjóðsins í árslok 2017 er miðað við 67 ára viðmiðunaraldur við töku lífeyris í stað 65 ára aldurs áður. Ef sömu forsendur hefðu verið notaðar við tryggingafræðilega úttekt vegna ársins 2016 hefði tryggingafræðileg staða sjóðsins verið lakari á því ári. Nánar tiltekið þá hefði áfallin staða sjóðsins verið 7.708 milljónum kr. lakari og heildarstaða hans 35.933 milljónum kr. lakari. Heildarstaða sjóðsins hefði verið neikvæð um 1,9% í árslok 2016 í stað þess að vera jákvæð um 2,8%. Þetta má sjá nánar í töflu hér á næstu síðu. Forsendur við tryggingafræðilega úttekt á sjóðnum eru að öðru leyti óbreyttar milli ára.

Skýringar

Tryggingafræðileg staða í lok árs 2016 miðað við mismunandi forsendur um lífeyristökualdur

Áfallin staða	67 ára	65 ára	Breyting
Eignir skv. tryggingafræðilegu mati	487.834.463	487.656.790	177.672
Skuldbindingar	391.181.570	383.295.810	7.885.760
Eignir umfram skuldbindingar	96.652.893	104.360.980	(7.708.088)
Í hlutfalli af skuldbindingum	24,7%	27,2%	-2,5%
Framtíðarstaða			
Eignir skv. tryggingafræðilegu mati	293.374.992	271.152.516	22.222.475
Skuldbindingar	405.343.111	354.895.902	50.447.209
Eignir umfram skuldbindingar	(111.968.120)	(83.743.386)	(28.224.734)
Í hlutfalli af skuldbindingum	-27,6%	-23,6%	-4,0%
Heildarstaða			
Eignir skv. tryggingafræðilegu mati	781.209.454	758.809.306	22.400.148
Skuldbindingar	796.524.681	738.191.712	58.332.969
Eignir umfram skuldbindingar	(15.315.227)	20.617.595	(35.932.822)
Í hlutfalli af skuldbindingum	-1,9%	2,8%	-4,7%

Í töflu hér að neðan má sjá samanburð á tryggingafræðilegri stöðu sjóðsins miðað við 67 ára lífeyristökualdur. Heildarstaða sjóðsins versnar skv. þessu um 4.770 milljónir kr. milli ára í stað 40.703 milljóna kr. eins og kom fram hér að framan.

Tryggingafræðileg staða miðað við 67 ára lífeyristökualdur

Áfallin staða	2017	2016	Breyting
Eignir skv. tryggingafræðilegu mati	539.981.486	487.834.463	52.147.023
Skuldbindingar	438.872.480	391.181.570	47.690.910
Eignir umfram skuldbindingar	101.109.006	96.652.893	4.456.113
Í hlutfalli af skuldbindingum	23,0%	24,7%	-1,7%
Framtíðarstaða			
Eignir skv. tryggingafræðilegu mati	324.421.609	293.374.992	31.046.617
Skuldbindingar	445.615.977	405.343.111	40.272.866
Eignir umfram skuldbindingar	(121.194.368)	(111.968.120)	(9.226.248)
Í hlutfalli af skuldbindingum	-27,2%	-27,6%	0,4%
Heildarstaða			
Eignir skv. tryggingafræðilegu mati	864.403.095	781.209.454	83.193.640
Skuldbindingar	884.488.457	796.524.681	87.963.775
Eignir umfram skuldbindingar	(20.085.362)	(15.315.227)	(4.770.135)
Í hlutfalli af skuldbindingum	-2,3%	-1,9%	-0,3%

Skýringar

Breytingar á lífeyrisaukasjóði	2017
Staða í upphafi árs	106.812.227
Ráðstöfun vegna réttindaávinnslu ársins	(4.038.176)
Hrein nafnávöxtun ársins	7.415.817
Staða í lok árs	110.189.868
Skuldbinding lífeyrisaukasjóðs vegna framtíðar	112.291.986
Eignir lífeyrisaukasjóðs umfram skuldbindingar	(2.102.118)
Í hlutfalli af skuldbindingum í árslok	-1,9%

Lífeyrisaukasjóður hefur það hlutverk að fjármagna muninn milli jafnrar réttindaávinnslu og 65 ára lífeyristökualdurs annars vegar og aldurstengdrar réttindaávinnslu og 67 ára lífeyristökualdurs hins vegar. Þetta gildir um tiltekinn hóp sjóðfélaga að uppfylltum ákveðnum skilyrðum. Á árinu 2017 voru 4.038 milljónir kr. teknar úr lífeyrisaukasjóði vegna framangreinds. Á móti ávaxtaðist sjóðurinn um 7.416 milljónir kr. Staða lífeyrisaukasjóðs var því 110.190 milljónir kr. í árslok 2017 en skuldbindingar vegna framtíðargreiðslna úr honum voru 112.292 milljónir kr.

Sjóðurinn hefur til varðveislu varúðarsjóð að nafnvirði 8.400 milljónir kr. sem ríkissjóður hefur lagt fram. Varúðarsjóðnum er ætlað að standa að baki lífeyrisaukasjóði ef eignir hans duga ekki. Uppreiknuð staða varúðarsjóðs í árslok 2017 var 8.845 milljónir kr. Varúðarsjóður er ekki færður meðal eigna sjóðsins í efnahagsreikningi.

16. Skuldbindingar utan efnahags

Sjóðurinn hefur gert samninga sem skuldbinda hann til framtíðarfjárfestinga. Með samningunum hefur sjóðurinn skuldbundið sig til að fjárfesta í sjóðum um sameiginlega fjárfestingu fyrir ákveðna fjárhæð sem er innkölluð í nokkrum áföngum. Staða skuldbindinga í árslok er eftirfarandi:

	2017	2016
Innlendir sjóðir um sameiginlega fjárfestingu	2.345.357	6.047.653
Erlendir sjóðir um sameiginlega fjárfestingu	14.408.485	7.336.508
	16.753.842	13.384.160

Skýringar

17. Fjármálagerningar

17.1 Flokkar fjármálagerninga

Fjárfestingar lífeyrissjóðsins skiptast í eftirfarandi flokka fjármálagerninga:

Fjárfestingar í árslok 2017	Fjárfestingar á		Haldið til		Gangvirði
	gangvirði	Útlán	gjaldþaga	Samtals	
Eignarhlutir í félögum og sjóðum	187.147.871	0	0	187.147.871	187.147.871
Skuldabréf	116.987.371	64.455.608	152.699.821	334.142.800	345.077.028
Aðrar fjárfestingar	110.131	0	0	110.131	110.131
	<u>304.245.374</u>	<u>64.455.608</u>	<u>152.699.821</u>	<u>521.400.803</u>	<u>532.335.031</u>

Fjárfestingar í árslok 2016	Fjárfestingar á		Haldið til		Gangvirði
	gangvirði	Útlán	gjaldþaga	Samtals	
Eignarhlutir í félögum og sjóðum	156.082.374	0	0	156.082.374	156.082.374
Skuldabréf	98.248.380	43.379.775	162.687.509	304.315.664	310.394.454
Aðrar fjárfestingar	94.621	0	0	94.621	94.621
	<u>254.425.375</u>	<u>43.379.775</u>	<u>162.687.509</u>	<u>460.492.659</u>	<u>466.571.449</u>

17.2 Stigskipting gangvirðis

Taflan hér að neðan sýnir fjárfestingar, sem færðar eru á gangvirði, flokkaðar eftir verðmatsaðferð. Matsaðferðum er skipt í þrjú stig sem endurspeglar mikilvægi þeirra forsenda sem lagðar eru til grundvallar við ákvörðun gangvirðis eignanna. Stigin eru eftirfarandi:

Stig 1: Gangvirðismatið byggir á skráðum verðbréfum á virkum markaði fyrir samskonar eignir og skuldir.

Stig 2: Gangvirðismatið byggir ekki á skráðum verðum á virkum markaði (stig 1) heldur á upplýsingum sem eru sannreynanlegar fyrir eignina eða skuldina, annað hvort beint (t.d. verð) eða óbeint (t.d. afleiddar af verðum).

Stig 3: Gangvirðismatið byggir á mikilvægum upplýsingum öðrum en markaðsupplýsingum.

	Stig 1	Stig 2	Stig 3	Samtals
Fjárfestingar á gangvirði í árslok 2017	280.827.053	0	23.418.321	304.245.374
Fjárfestingar á gangvirði í árslok 2016	234.270.271	0	20.155.105	254.425.375

Við mat á fjáreignum sem falla undir stig 2 eru notaðar eftirfarandi aðferðir:

Í stig 2 eru færðar fjárfestingar þar sem ekki er virkur markaður. Matið á eignunum ákvarðast af nýlegum viðskiptum ótengdra aðila eða kauppilboðum frá ótengdum aðilum. Einnig er stuðst við gangvirði annarra sambærilegra fjáreigna.

Við mat á fjáreignum sem falla undir stig 3 eru notaðar eftirfarandi aðferðir:

Í stig 3 eru notuð gögn eins og verðmat frá rekstraraðilum fjárfestinga- og fagfjárfestasjóða, söluréttur eða verðmat sjóðsins byggt á afkomu viðkomandi félags eða samanburði við sambærilegar fjáreignir.

Breytingar sem falla undir stig 3 á árinu 2017 eru eftirfarandi:

Staða í upphafi árs	20.155.105
Keypt á árinu	5.950.697
Selt á árinu / afborganir	(4.645.863)
Vextir og matsbreyting	<u>1.958.382</u>
Staða í lok árs	<u>23.418.321</u>

18. Áhættuþættir í starfsemi, áhættustýring og áhættustefna

Hlutverk stjórnar lífeyrissjóðsins samkvæmt lögum er að hafa eftirlit með starfsemi sjóðsins. Liður í því eftirliti er samþykkt og innleiðing áhættustefnu. Á grundvelli hennar felur stjórn framkvæmdastjóra og forstöðumanni áhættustýringar sjóðsins umsjón með framkvæmd stefnunnar.

Áhættustefna sjóðsins í upphafi árs 2017 og áhættustýring byggði á leiðbeinandi tilmælum FME nr. 1/2013, um áhættustýringu (eftirlitskerfi) samtryggingadeilda lífeyrissjóða og leiðbeinandi tilmælum FME nr. 2/2013, um áhættustýringu (eftirlitskerfi) vörsluaðila séreignarsparnaðar. Um mitt ár 2017 kom ný reglugerð 590/2017 um um eftirlitskerfi með áhættu lífeyrissjóða. Innleiðing nýju reglugerðarinnar er enn í gangi og er því þessi kafli enn miðaður við eldri tilmælin. Jafnframt byggir áhættustefnan og áhættustýringin á lögum nr. 129/1997, um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða, sem og reglugerð nr. 916/2009, um fjárfestingarstefnu og úttekt á ávöxtun lífeyrissjóða og vörsluaðila séreignarsparnaðar ásamt lögum nr. 1/1997 um Lífeyrissjóð starfsmanna ríkisins.

Áhættustefna sjóðsins er eitt af lykilverkfærum stjórnar við það að uppfylla skyldur sínar sem yfirstjórn sjóðsins. Henni er beitt samhliða fjárfestingarstefnu sjóðsins og stuðlar að því að lífeyrissjóðurinn nái settum markmiðum með ásættanlegri áhættu í starfsemi sinni með kerfisbundnum og öguðum vinnubrögðum.

Áhætta sjóðsins er flokkuð í eftirfarandi fimm yfirflokka:

1. Fjárhagslega áhættu (markaðsáhættu).
2. Mótaðilaáhættu.
3. Lífeyristryggingaráhættu.
4. Lausafjárahættu.
5. Rekstraráhættu.

18.1. Fjárhagsleg áhætta

Fjárhagsleg áhætta felst í hættunni á fjárhagslegu tapi vegna breytinga á vöxtum, gengi gjaldmiðla eða virði verðbréfa. Fjárhagslegri áhættu má skipta í a) vaxtaáhættu, b) uppgreiðsluáhættu, c) markaðsáhættu, d) gjaldmiðlaáhættu, e) ósamræmisáhættu, f) verðbólguáhættu og g) áhættu vegna eigna utan efnahagsreiknings.

a) Vaxtaáhætta

Hættan á að breytingar á vöxtum og lögum vaxtaferils leiði til lækkunar á virði skuldabréfa. Vaxtaáhættuna er unnt að mæla með meðallíftímaaðferð (e. Duration Based Method) sem og breytingu á virði safnsins vegna breytinga á stýrivöxtum og vaxtabreytinga á íslenskum ríkisverðbréfum. Vaxtaáhættan tengist einnig mati á skerðingaráhættu, verðbólguáhættu og ósamræmisáhættu.

Til að fylgjast með vaxtaáhættunni þá er ársfjórðungslega reiknaður út meðallíftími skuldabréfa í safni sjóðsins og borinn saman við stefnu.

b) Uppgreiðsluáhætta

Hættan á að skuldabréf með föstum vöxtum verði greitt upp fyrir gjalddaga og að lífeyrissjóðurinn fái ekki þá ávöxtun sem stefnt er að. Samkvæmt reglum sem Félag íslenskra tryggingastærðfræðinga hefur gefið út er uppgreiðsluáhætta skilgreind sem líkur á að uppgreiðslur vaxi eftir því sem munur á vöxtum skuldabréfa og markaðsvöxtum er meiri.

c) Markaðsáhætta

Hætta á lækkun markaðsvirðis verðbréfa, svo sem hlutabréfa og hlutdeildarskírteina verðbréfasjóða. Mælikvarði á markaðsáhættu slíkra verðbréfa er jafnan flökt ávöxtunar verðbréfa, reiknað sem frávik ávöxtunar.

Til að meta markaðsáhættu eru ársfjórðungslega reiknuð út fyrir hvert innlent hlutabréf og hvern erlendan sjóð í safni eftirfarandi gildi:

1. Staðalvik mánaðarlegrar ávöxtunar
2. Beta stuðull (e. beta)
3. Eltiskekkja (e. tracking error)
4. Upplýsingahlutfall (e. information ratio)
5. Sharpe hlutfall (e. Sharpe ratio)
6. Mesta mánaðarlega lækkun
7. Fylgni við viðmið

Til að fylgjast með markaðsáhættu þá er reglulega fylgst með virði verðbréfa sem færð eru á gangvirði og borið saman við hvort hlutfall þeirra sé í samræmi við fjárfestingarstefnu. Í eftirfarandi töflu sjást hvernig markaðsvirði eignaflokkana er miðað við fjárfestingastefnu. Vikmörk fjárfestingarstefnu er tilgreind í sviga þar sem við á.

Hlutabréfaeign			Hlutfall	Hlutfall
	2017	2016	2017	2016
Innlend hlutabréf (5% - 25%)	65.969.485	64.062.901	12,0%	13,0%
Erlend hlutabréf (10% - 40%)	102.911.342	72.113.104	18,7%	14,6%
Sjóðir um sameiginlega fjárfestingu	16.525.384	13.746.609	3,0%	2,8%
Samtals eignahlutir í félögum og sjóðum	185.406.211	149.922.615	33,7%	30,4%
Fjárfestingar og handbært fé alls	550.140.590	493.299.952	100,0%	100,0%

d) Gjaldmiðlaáhætta

Hættan á að breytingar á gengi gjaldmiðla (stýring ISK) rýri verðmæti erlendra eigna sjóðsins mælt í íslenskum krónum. Þá er áhættan helst fólgin í gengisflökti ISK gagnvart öðrum myntum og samdreifni (e. covariance) milli þeirra. Lífeyrissjóðum er heimilt að fjárfesta fyrir allt að 50% af hreinni eign í erlendum fjármálaafurðum, sbr. 6. mgr. 36. gr. laga nr. 129/1997, án tillits til afleiðusamninga, svo sem gjaldmiðlavarnasamninga.

Eftirfarandi tafla sýnir skráð kaupgengi þeirra gjaldmiðla í árslok sem mest áhrif hafa á rekstur sjóðsins þar sem horft er á undirliggjandi eignir erlendra hlutdeildarskírteina og sérgreindra safna. Kaupgengi er skv. opinberri skráningu Seðlabanka Íslands.

Mynt	2017	2016
USD	104,17	112,55
EUR	124,70	118,80
JPY	0,93	0,96
GBP	140,64	138,57
CHF	106,77	110,50

Skýringar

Til að fylgjast með gengisáhættu er fylgst ársfjórðungslega með hlutfalli erlendra eigna sjóðsins og erlendra hlutabréfa ásamt því að reiknuð er samdreifni helstu gjaldmiðla í eignasafni. Vikmörk fjárfestingarstefnu eru tilgreind í sviga.

Erlend eign			Hlutfall	Hlutfall
	2017	2016	2017	2016
Erlend hlutabréf (10% - 40%)	102.911.342	72.113.104	18,7%	14,6%
Samtals erlendar eignir (20% - 40%)	116.700.847	83.309.106	21,2%	16,9%
Fjárfestingar og handbært fé alls	550.140.590	493.299.952	100,0%	100,0%
Hlutfallsleg skipting erlendra verðbréfa eftir gjaldmiðlum:	2017	2016		
USD	53,3%	59,7%		
EUR	21,0%	16,1%		
JPY	5,4%	3,8%		
GBP	7,3%	5,4%		
CHF	4,0%	3,4%		
Aðrir erlendir gjaldmiðlar	9,1%	11,6%		
	100,0%	100,0%		

e) Ósamræmisáhætta

Hættan á ósamræmi í breytingum á markaðsverði eigna annars vegar og skuldbindinga hins vegar. Verðtrygging er dæmi um áhættuþátt. Lífeyrisréttindi eru verðtryggðar skuldbindingar en eignasafn er sjaldnast verðtryggt að fullu.

Árlegt álagspróf sem gert er að forskrift FME er nýtt til að fylgjast með ósamræmisáhættu sjóðsins.

f) Verðbólguáhætta

Hættan á að verðbólga valdi hækkun á lífeyrisskuldbindingum umfram 3,5% raunávöxtun óverðtryggðra eigna. Til að fylgjast með verðbólguáhættu er hlutfall verðtryggðra eigna sjóðsins borið saman við stefnu ársfjórðungslega. Vikmörk fjárfestingarstefnu er tilgreind í sviga þar sem við á.

Verðtryggðar og óverðtryggðar eignir í íslenskum krónum:			Hlutfall	Hlutfall
	2017	2016	2017	2016
Verðtryggð skuldabréf (30% - 100%)	266.404.657	227.492.237	48,4%	46,1%
Óverðtryggð skuldabréf	67.738.144	76.823.427	12,3%	15,6%
Fjárfestingar og handbært fé alls	550.140.590	493.299.952	100,0%	100,0%

g) Áhætta vegna skuldbindinga utan efnahagsreiknings

Hættan á breytingum á undirliggjandi skuldbindingum utan efnahags, sem eru skuldbindingar í innlendum og erlendum sjóðum um sameiginlega fjárfestingu og er staða þeirra er tilgreind í skýringum.

Til að fylgjast með þessari áhættu eru tvisvar á ári teknar saman upplýsingar um ófjárfestar skuldbindingar í sjóðum um sameiginlega fjárfestingu. Sjá nánari umfjöllun í skýringarlið nr. 16.

18.2. Mótaðilaáhætta

Mótaðilaáhætta er skilgreind sem hættan á því að gagnaðili fjármálagernings uppfylli ekki ákvæði hans. Með mótaðilaáhöttu er átt við að útgefendur verðbréfa, svo sem lántakendur eða fyrirtæki, verði gjaldþrota eða hæfi mótaðilans til greiðslu versni verulega. Áhættan á gjaldþroti tiltekins skuldara er metin, eða að tap/greiðsludráttur verði af útlánum. Öll skuldabréf eru áhættumetin við kaup. Einnig þarf að meta skuldara eftir þrepum, þ.e. hversu líklegt er að viðkomandi skuldari geti ekki mætt skuldbindingum sínum miðað við sveiflur í rekstrarumhverfi útgefanda.

Metin er mótaðilaáhætta stærstu útgefenda skuldabréfa (>2% af heildareignum) m.t.t. líkinda á greiðslufalli að einhverju eða öllu leyti. Íslenska ríkið og íslensk sveitarfélög eru undanskilin þessu eftirliti. Árið 2017 féll ekkert félag undir þetta.

Vanskil útlána og skuldabréfa greinast þannig:			Hlutfall	Hlutfall
	2017	2016	2017	2016
Útlán til sjóðfélaga	69.868	134.000	0,11%	0,31%
Önnur skuldabréf	0	392.645	0,00%	0,15%
Vanskil samtals	69.868	526.646	0,02%	0,17%

Varúðarniðurfærsla vegna útlána og skuldabréfa

Í árslok 2016	646.856
Í árslok 2017	844.631
Breyting á niðurfærslu	197.775

18.3. Lífeyrstryggingaráhætta

Með skuldbindingaáhöttu er átt við þann ójöfnuð sem getur skapast í áföllnum og framtíðarskuldbindingum í hlutfalli við núverandi verðbréfaeign auk framtíðartekna iðgjalda. Gæta skal að skuldbindingaáhöttu með því að halda eignum jöfnum skuldbindingum yfir líftíma sjóðsins. Árlega skal stjórn lífeyrissjóðs láta fara fram tryggingafræðilega athugun á fjárhag sjóðsins í samræmi við 39. gr. laga um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða og ákvæði reglugerðar sem ráðherra setur. Í reglugerð skal kveðið á um almennar tryggingafræðilegar forsendur. Athugun skal framkvæmd af tryggingastærðfræðingi eða öðrum þeim sem hlotið hefur viðurkenningu FME til slíks starfs, sbr. lög nr. 100/2016 um váttryggingastarfsemi. Fyrir 15. maí ár hvert skal senda FME tryggingafræðilega athugun. Undir þennan áhættuþátt fellur einnig álagspróf til FME.

Álagspróf með hliðsjón af leiðbeinandi tilmælum FME nr. 1/2013

Sjóðurinn framkvæmir reglulega álagspróf með hliðsjón af leiðbeinandi tilmælum FME nr. 1/2013. Markmið með framkvæmd álagsprófsins er að meta hvort tryggingafræðileg staða sjóðsins verði undir -10% miðað við mismunandi álagsþætti. Athuga ber að samkvæmt reglum FME um álagspróf þá er rekstrarkostnaður ekki meðhöndlaður eins og í tryggingafræðilegri úttekt hans sem veldur því að tryggingafræðilega staða sjóðsins er aðeins önnur en þar. Hér er hún 1% betri.

Niðurstöður álagsprófs:

	Tryggingafræðileg staða		Breyting tryggingafræðilegrar stöðu	
	2017	2016	2017	2016
Núverandi staða	(1,3%)	4,0%		
Tryggingafræðileg krafa lækkuð úr 3,5% í 3%	(9,8%)	(4,6%)	(8,4%)	(8,6%)
Líftöflur hliðrast um 2 ár	(7,2%)	(1,6%)	(5,8%)	(5,6%)
Örorkulíkur auknar um 10%	(2,1%)	3,3%	(0,7%)	(0,7%)
Vísitala neysluverðs hækkun ársins aukin um 0,5%	(1,5%)	3,8%	(0,2%)	(0,2%)
Gengisvísitala lækkar um 10%	(2,8%)	2,6%	(1,5%)	(1,3%)
Sjóðfélagalán lækka um 10%	(2,1%)	3,3%	(0,7%)	(0,6%)
Markaðsskuldabréf lækka um 10%	(4,3%)	0,4%	(3,0%)	(3,6%)
Erlend hlutabréf lækka um 10%	(2,6%)	2,8%	(1,3%)	(1,1%)
Innlend hlutabréf lækka um 10%	(2,1%)	3,1%	(0,8%)	(0,9%)

18.4. Lausafjánhætta

Hættan á að sjóðurinn hafi ekki nægilegt laust fé til að standa við nauðsynlegar greiðslur, sem dæmi:

- a) greiða lífeyri samkvæmt samþykktum
- b) gera upp verðbréfavíðskipti sem hann hefur stofnað til
- c) greiða fyrir rekstur á sjóðnum.

Lausafjánhættu er skipt í seljanleikaáættu annars vegar og útstreymisáættu hins vegar. Seljanleikahættan lýtur að því að ekki takist að selja verðbréf eða innleysa fjármálagerninga á nógu skömmum tíma nema undir matsvirði, sem þar með leiðir af sér tap. Til að fylgjast með er þess gætt að hlutfall auðseljanlegra eigna fari ekki undir skilgreind mörk í fjárfestingarstefnu. Útstreymisáættu vísar hins vegar til hættunnar á að eignir renni hraðar úr sjóðnum en ráð var fyrir gert. Til að fylgjast með þessari hættu er reglulega farið yfir greiðsluflæði sjóðsins. Auðseljanlegar eignir eru skilgreindar sem allar eignir utan sjóðfélagalána og sjóði um sameiginlega fjárfestingu. Í fjárfestingarstefnu er lágmark auðseljanlegra eigna sett í 30% og í árslok 2017 var hlutfall þeirra vel yfir því marki eða 80%.

A-deild LSR er sjóður í innborgunarfasa, eins og sést í meðfylgjandi töflu. Hlutfall lífeyris af iðgjöldum er einungis 22% fyrir árið 2017 og dregur það úr lausafjánhættu sjóðsins.

Hlutfall lífeyris af iðgjöldum:	2017	2016
Lífeyrir	6.115.369	5.063.088
Iðgjöld	27.828.529	24.814.547
Lífeyrisbyrði	22,0%	20,4%

18.5. Rekstraráhætta

Huga þarf að allri rekstraráhættu tengdri starfsemi sjóðsins. Rekstraráhætta er skilgreind sem áhættan vegna taps sem er afleiðing af ófullnægjandi eða ónothæfum innri verkferlum, starfsmönnum, kerfum eða vegna ytri atburða í rekstrarumhverfi lífeyrissjóða. Áhætta vegna svika í rekstri, hvort heldur vegna starfsmanna eða utanaðkomandi áhrifa gætu valdið sjóðnum fjárhagslegu tjóni. Huga þarf vel að verkferlum og innra eftirliti til að fylgja reglugerðum FME og reglum sjóðsins. Huga þarf reglulega að áhættu sem tengist upplýsingatækni og áhættu vegna ýmis konar útivistunar. Skemmdir eða bilanir í búnaði geta haft áhrif á daglegan rekstur og þurfa þessi atriði hjá sjóðnum að standast alla þá

Til að takmarka rekstraráhættu hefur sjóðurinn innleitt skýrar innri reglur, starfslýsingar og verkferla.

Kennitölur

19. Fimm ára yfirlit	2017	2016	2015	2014	2013
Fjárhagsstaða skv. tryggingafræðilegri úttekt					
Hrein eign umfram heildarskuldbindingar.....	(2,3%)	2,8%	(9,5%)	(9,6%)	(11,7%)
Hrein eign umfram áfallnar skuldbindingar.....	23,0%	27,2%	2,7%	1,6%	(2,2%)
Ávöxtun					
Nafnávöxtun.....	7,12%	4,26%	9,78%	8,73%	10,16%
Raunávöxtun.....	5,30%	2,12%	7,63%	7,62%	6,28%
Hrein raunávöxtun.....	5,19%	2,02%	7,52%	7,50%	6,15%
Meðaltal hreinnar raunávöxtunar síðustu 5 ára.....	5,65%	6,24%	6,08%	5,02%	4,02%
Meðaltal hreinnar raunávöxtunar síðustu 10 ára.....	1,39%	0,75%	1,59%	2,19%	2,34%
Hlutfallsleg skipting fjárfestinga					
Skráðir eignarhlutir í félögum og sjóðum.....	30,9%	28,8%	36,3%	32,3%	31,8%
Skráð skuldabréf.....	38,3%	40,7%	47,2%	46,6%	48,1%
Óskráðir eignarhlutir í félögum og sjóðum.....	5,0%	4,0%	5,5%	7,1%	6,1%
Óskráð skuldabréf.....	25,7%	26,6%	10,9%	14,0%	13,9%
Aðrar fjárfestingar.....	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Hlutfallsleg skipting fjárfestinga eftir gjaldmiðlum					
Eignir í íslenskum krónum.....	77,6%	81,9%	77,1%	76,4%	75,9%
Eignir í erlendum gjaldmiðlum.....	22,4%	18,1%	22,9%	23,6%	24,1%
Fjöldi					
Fjöldi virkra sjóðfélaga.....	25.402	24.575	23.895	23.313	23.066
Fjöldi lífeyrisþega.....	6.125	5.268	4.506	3.709	3.168
Fjöldi sjóðfélaga í árslok.....	63.992	61.700	59.522	57.557	55.856
Stöðugildi *.....	24,4	23,0	19,9	19,5	19,8
Fjárhæðir á föstu verðlagi (í milljónum króna)					
Iðgjöld.....	28.068	146.226	23.424	21.136	19.900
Lífeyrir.....	6.168	5.205	4.614	3.724	2.924
Hreinar fjárfestingartekjur.....	36.507	10.889	33.360	29.648	24.991
Skrifstofu- og stjórnunarkostnaður.....	506	418	373	348	331
Breyting á hreinni eign.....	57.901	151.492	51.809	46.726	41.651
Hlutfallsleg skipting lífeyris					
Ellilífeyrir.....	63,8%	59,5%	52,6%	51,1%	49,5%
Örorkulífeyrir.....	31,6%	35,5%	41,7%	42,6%	43,3%
Makalífeyrir.....	2,5%	2,5%	2,7%	3,1%	3,7%
Barnalífeyrir.....	2,1%	2,6%	3,0%	3,2%	3,4%
Aðrar kennitölur					
Lífeyrisbyrði.....	22,0%	3,6%	19,7%	17,6%	14,7%
Skrifst. og stjórnunarkostnaður í % af iðgjöldum.....	1,8%	0,3%	1,6%	1,6%	1,7%
Hreinar fjárfestingartekjur í % af meðalstöðu eigna.....	6,9%	2,5%	10,0%	10,1%	9,7%
Skrifst. og stjórnunarkostn. í % af meðalstöðu eigna.....	0,10%	0,10%	0,11%	0,12%	0,13%

Kennitölur vegna árána 2014 og fyrr byggja á útreikningi samkvæmt eldri reglum um ársreikninga lífeyrissjóða nr. 55/2000.

* Stöðugildi LSR á árinu 2017 voru 48,4 talsins, þar af var hlutdeild A-deildar 24,4 stöðugildi og B-deildar 24.

Viðauki I

Deildaskipt yfirlit LSR

Yfirlit um breytingu á hreinni eign til greiðslu lífeyris árið 2017

	2017	2017	2017	2017	2016
Iðgjöld	A-deild	B-deild	Séreign	LSR	LSR
Iðgjöld sjóðfélaga	7.131.027	490.920	895.652	8.517.599	7.789.142
Iðgjöld launagreiðenda	20.502.482	1.514.632	520.190	22.537.304	20.510.604
Réttindaflutningur og endurgreiðslur	(21.788)	0	4.394	(17.394)	16.863
Lífeyrishækkningar	0	16.702.481	0	16.702.481	14.985.677
Greiðslur vegna lífeyrisauka og skuldbindinga ..	0	24.000.000	0	24.000.000	117.230.000
Framlag ríkisins til jöfnunar örorkubyrði	216.809	126.066	0	342.875	310.007
Uppgjör og innborganir vegna skuldbindinga ...	0	1.317.909	0	1.317.909	2.207.829
Séreignariðgjöld ráðstafað inn á fasteignalán ...	0	0	(451.873)	(451.873)	(484.009)
	<u>27.828.529</u>	<u>44.152.009</u>	<u>968.363</u>	<u>72.948.901</u>	<u>162.566.112</u>
Lífeyrir					
Heildarfjárhæð lífeyris	5.934.302	42.173.014	418.218	48.525.534	43.528.500
Beinn kostnaður vegna örorkulífeyris	181.067	20.394	0	201.462	197.919
	<u>6.115.369</u>	<u>42.193.408</u>	<u>418.218</u>	<u>48.726.996</u>	<u>43.726.419</u>
Hreinar fjárfestingartekjur					
Hreinar tekjur af eignarhlutum í félögum og sjóðum	15.827.066	11.437.846	658.227	27.923.140	(13.126.657)
Hreinar tekjur af skuldabréfum	20.515.447	6.797.634	48.629	27.361.709	21.633.617
Vaxtatekjur af bundnum bankainnistæðum	0	0	244.385	244.385	241.875
Vaxtatekjur af handbæru fé	(34.427)	102.266	13.634	81.473	676.486
Vaxtatekjur af iðgjöldum og öðrum kröfum	3.092	4.686	0	7.778	50.343
Fjárfestingargjöld	(115.393)	(91.312)	(3.652)	(210.357)	(307.152)
	<u>36.195.785</u>	<u>18.251.121</u>	<u>961.222</u>	<u>55.408.128</u>	<u>9.168.512</u>
Rekstrarkostnaður					
Skrifstofu- og stjórnunarkostnaður	501.686	459.472	9.427	970.585	876.136
Önnur gjöld	0	2	0	2	10.981
	<u>501.686</u>	<u>459.474</u>	<u>9.427</u>	<u>970.587</u>	<u>887.117</u>
Breyting á hreinni eign til greiðslu lífeyris	57.407.259	19.750.247	1.501.940	78.659.446	127.121.088
Hrein eign frá fyrra ári	<u>497.722.700</u>	<u>208.694.832</u>	<u>13.996.403</u>	<u>720.413.935</u>	<u>593.292.847</u>
Hrein eign til greiðslu lífeyris í árslok	<u>555.129.959</u>	<u>228.445.079</u>	<u>15.498.343</u>	<u>799.073.381</u>	<u>720.413.935</u>

Efnahagsreikningur 31. desember 2017

	2017 A-deild	2017 B-deild	2017 Séreign	2017 LSR	2016 LSR
Eignir					
Fjárfestingar					
Eignarhlutir í félögum og sjóðum	187.147.871	103.381.086	7.627.212	298.156.169	268.571.553
Skuldabréf	334.142.800	111.352.887	576.647	446.072.334	400.358.207
Bundnar bankainnistæður	0	0	6.822.587	6.822.587	6.180.912
Aðrar fjárfestingar	110.131	58.362	0	168.493	151.718
	<u>521.400.803</u>	<u>214.792.335</u>	<u>15.026.445</u>	<u>751.219.583</u>	<u>675.262.391</u>
Kröfur					
Kröfur á launagreiðendur	2.177.529	1.114.363	14.420	3.306.312	3.756.236
Aðrar kröfur	2.660.261	7.249	15.621	2.683.131	2.424.705
	<u>4.837.791</u>	<u>1.121.612</u>	<u>30.040</u>	<u>5.989.443</u>	<u>6.180.942</u>
Ýmsar eignir					
Varanlegir rekstrarfjármunir	443.521	13.609	0	457.130	473.613
Handbært fé	28.739.787	14.607.190	470.690	43.817.667	40.689.232
Eignir samtals	<u>555.421.902</u>	<u>230.534.745</u>	<u>15.527.175</u>	<u>801.483.823</u>	<u>722.606.178</u>
Skuldir					
Áfallin lífeyrisskuldbinding	83.221	146.396	0	229.617	202.655
Aðrar skuldir	208.722	1.943.270	28.832	2.180.824	1.989.588
Skuldir samtals	<u>291.943</u>	<u>2.089.666</u>	<u>28.832</u>	<u>2.410.442</u>	<u>2.192.243</u>
Hrein eign til greiðslu lífeyris í árslok	<u>555.129.959</u>	<u>228.445.079</u>	<u>15.498.343</u>	<u>799.073.381</u>	<u>720.413.935</u>
Eignir utan efnahagsreiknings					
Krafa á launagr. skv. 33. gr. laga nr. 1/1997		398.728		398.728	382.842

Sjóðstreymi árið 2017

	2017	2017	2017	2017	2016
Inngreiðslur	A-deild	B-deild	Séreign	LSR	LSR
Iðgjöld	27.456.482	25.987.910	953.987	54.398.380	44.522.451
Greiðslur vegna lífeyrisauka og skuldbindinga ..	0	259.315	23.153	282.467	24.010.885
Innborgaðar vaxtatekjur af handbæru fé og kröfum	895.810	39.094	0	934.904	1.115.979
Aðrar inngreiðslur	122.245	0	0	122.245	139.770
	<u>28.474.537</u>	<u>26.286.320</u>	<u>977.140</u>	<u>55.737.996</u>	<u>69.789.085</u>
Útgreiðslur					
Lífeyrir	6.091.534	42.076.183	401.428	48.569.144	43.412.858
Rekstrarkostnaður	494.268	433.062	11.730	939.060	935.119
Fjárfesting í rekstrarfjármunum	831	831	0	1.663	3.727
Aðrar útgreiðslur	391.662	111.700	9.309	512.671	324.365
	<u>6.978.295</u>	<u>42.621.776</u>	<u>422.467</u>	<u>50.022.538</u>	<u>44.676.071</u>
Nýtt ráðstöfunarfé til fjárfestinga	<u>21.496.241</u>	<u>(16.335.456)</u>	<u>554.672</u>	<u>5.715.458</u>	<u>25.113.015</u>
Fjárfestingarhreyfingar					
Innborgaðar tekjur af eignarhlutum í félögum og sjóðum	1.581.566	402.206	18.624	2.002.396	2.327.146
Keyptir eignarhlutir í félögum og sjóðum	(31.442.120)	(5.274.396)	(1.516.151)	(38.232.667)	(44.256.623)
Seldir eignarhlutir í félögum og sjóðum	15.633.613	22.046.164	1.616.321	39.296.098	25.948.445
Afborganir höfuðstóls og vaxta skuldabréfa	30.545.360	13.127.061	13.965	43.686.386	31.142.053
Keypt skuldabréf	(67.834.397)	(13.163.394)	(214.271)	(81.212.061)	(48.938.401)
Seld skuldabréf	26.894.885	6.432.085	42.657	33.369.627	22.188.810
Ný bundin innlán	0	0	(391.000)	(391.000)	(310.000)
Yfirteknar fullnustueignir	(113.289)	(55.105)	0	(168.394)	(256.902)
Seldar fullnustueignir	104.266	55.401	0	159.667	224.797
Innborgaðar tekjur vegna fullnustueigna	600	1.030	0	1.630	5.285
Gjöld vegna fullnustueigna	(7.087)	(2.590)	0	(9.677)	(6.571)
	<u>(24.636.603)</u>	<u>23.568.462</u>	<u>(429.856)</u>	<u>(1.497.997)</u>	<u>(11.931.962)</u>
Hækkun/(lækkun) á handbæru fé	(3.140.362)	7.233.006	124.817	4.217.461	13.181.053
Gengismunur af handbæru fé	(927.145)	(152.362)	(9.519)	(1.089.026)	(389.150)
Handbært fé í upphafi árs	<u>32.807.293</u>	<u>7.526.547</u>	<u>355.392</u>	<u>40.689.232</u>	<u>27.897.329</u>
Handbært fé í lok árs	<u>28.739.787</u>	<u>14.607.190</u>	<u>470.690</u>	<u>43.817.667</u>	<u>40.689.232</u>

Kennitölur LSR

Fimm ára yfirlit	2017	2016	2015	2014	2013
Ávöxtun					
Nafnávöxtun.....	7,57%	3,04%	8,74%	10,12%	10,47%
Raunávöxtun.....	5,74%	0,93%	6,61%	8,99%	6,57%
Hrein raunávöxtun.....	5,60%	0,79%	6,46%	8,91%	6,49%
Meðaltal hreinnar raunávöxtunar síðustu 5 ára.....	5,62%	6,32%	6,53%	5,66%	4,46%
Meðaltal hreinnar raunávöxtunar síðustu 10 ára.....	1,38%	0,74%	1,71%	2,41%	2,45%
Hlutfallsleg skipting fjárfestinga					
Skráðir eignarhlutir í félögum og sjóðum.....	35,7%	34,6%	41,3%	38,9%	36,5%
Skráð skuldabréf.....	36,4%	37,6%	40,2%	38,6%	40,6%
Óskráðir eignarhlutir í félögum og sjóðum.....	4,9%	3,8%	4,7%	6,0%	5,4%
Óskráð skuldabréf.....	23,0%	23,0%	12,8%	15,5%	16,4%
Bankainnistæður, bundnar.....	0,0%	0,9%	1,0%	1,0%	1,0%
Aðrar fjárfestingar.....	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%
Hlutfallsleg skipting fjárfestinga eftir gjaldmiðlum					
Eignir í íslenskum krónum.....	73,4%	75,0%	69,0%	67,5%	68,8%
Eignir í erlendum gjaldmiðlum.....	26,6%	25,0%	31,0%	32,5%	31,2%
Fjöldi					
Fjöldi virkra sjóðfélaga.....	30.809	30.324	30.080	29.569	29.491
Fjöldi lífeyrisþega.....	21.142	19.626	18.175	16.880	15.882
Fjöldi sjóðfélaga í árslok *.....	107.053	104.798	102.844	101.400	98.256
Stöðugildi.....	48,4	49,3	45,4	45,3	44,3
Fjárhæðir á föstu verðlagi (í milljónum króna)					
Iðgjöld.....	73.576	166.446	40.868	36.850	35.405
Lífeyrir.....	49.146	44.630	39.267	34.895	32.216
Hreinar fjárfestingartekjur.....	55.884	9.573	51.456	60.374	50.170
Skrifstofu- og stjórnunarkostnaður.....	979	901	850	818	840
Breyting á hreinni eign.....	79.335	130.477	52.229	63.448	52.550
Hlutfallsleg skipting lífeyris					
Ellilífeyrir.....	80,4%	79,6%	77,9%	77,2%	76,8%
Örorkulífeyrir.....	5,9%	6,3%	7,3%	6,9%	6,5%
Makalífeyrir.....	13,4%	13,8%	14,3%	14,8%	15,7%
Barnalífeyrir.....	0,3%	0,3%	0,4%	0,4%	0,3%
Aðrar útgreiðslur.....	0,0%	0,0%	0,1%	0,7%	0,6%
Aðrar kennitölur					
Lífeyrisbyrði.....	66,8%	26,8%	96,1%	94,7%	91,3%
Skrifst. og stjórnunarkostnaður í % af iðgjöldum.....	1,3%	0,5%	2,1%	2,2%	2,4%
Hreinar fjárfestingartekjur í % af meðalstöðu eigna.....	7,3%	1,4%	8,7%	11,1%	10,0%
Skrifst. og stjórnunarkostn. í % af meðalstöðu eigna.....	0,13%	0,13%	0,14%	0,15%	0,17%

Kennitölur vegna árána 2014 og fyrr byggja á útreikningi samkvæmt eldri reglum um ársreikninga lífeyrissjóða nr. 55/2000.

* Fjöldi sjóðfélaga í árslok er samanlagður fjöldi allra deilda LSR. Það hefur þau áhrif að einhverjir sjóðfélagar eru taldir oft en einu sinni.